

NOVAČAN

CELJSKA KRONIKA

HERMAN CELJSKI

ZAPUŠČINA
ALOJZIJA BOLHARJA

ANTON NOVAČAN

CELJSKA KRONIKA

DRAMATSKI MOZAIK V TREH DELIH

PRVI DEL

1928

IZDALA IN ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA, R. Z. Z O. Z.
V LJUBLJANI

HERMAN CELJSKI

DRAMA V PETIH DEJANJIH

VSE PRAVICE PRIDRŽANE

ZA ODRE ROKOPIS

CA 899

J 121/1990

NATISNILA DELNIŠKA TISKARNA, D. D. V LJUBLJANI
(PREDSTAVNIK MIROSLAV AMBROŽIČ)

O S E B E.

Hermann II. Celjski.

Friderik

Hermann mlajši

Barbara, kraljica ogarska

} otroci Hermana II.

Veronika Deseniška, žena Friderikova.

Blažena, žena Hermana mlajšega.

Eneja Silvij Piccolomini, kaplan na celjskem dvoru.

Pater Melhijor, gvardijan samostana malih bratov.

Aron Salobir.

Jošt Soteški, poveljnik celjske straže in zaupnik starega
Hermana.

Vitez Herič, njegov pomočnik.

Poslanik kralja Tvrtka.

Prvi, drugi, tretji žid, Aronovi tovariši.

Prvi, drugi, tretji dvorjan.

Prvi, drugi tlačan.

Jetničarka.

Nemi hlapec.

Dva paža.

Glasnik iz Budima.

Privid grbavega dečka, sina Hermana II.

Privid Hermana mlajšega.

Zbor bičarjev.

Dvor. Tlačani. Hlapci. Straže — Bošnjaki. Slavnostni gostje.
Kôlo. Razno ljudstvo. Sluge.

Dejanje se vrši v Celju in na Ostrovcu leta 1426.

PRVO DEJANJE.

Leha pod celjskim gradom.

1. prizor.

Pod starim hrastom Trije židi in Aron Salobir.

Prvi žid: Smo vsi?

Drugi žid: Smo vsi osvetniki?

Tretji žid: Da obnovimo prisego maščevanja Celjskim, trinogu Hermanu in njegovemu zarodu.

Aron: Kaj vsi — kje vsi? Hermanova pest je udarila v nas in razleteli smo se po Italiji, po Ogarskem in po nemških deželah. Od Drave do Bosne so zatrli njegovi Bošnjaki naš rod, pol nas pobili, pol izgnali, vse pa oplenili in slekli do nagega!

Prvi žid: Zapustil nas je tedaj mogočni Jehova in odvrnil svoje lice od nas. Meni so ubili ženo in sina.

Drugi žid: Meni brata in sestro.

Tretji žid: Meni očeta pri molitvi.

Aron: Meni — mater.

Prvi žid: In še nas tepe mogočni Jehova. Slava Celjskih raste, naši bedi pa ni konca. Hermanova hči Barbara nosi krono ogarsko.

Drugi žid: Njegov sin Friderik jim množi oblasti po Hrvatskem, drugi sin Herman po Kranjskem.

Tretji žid: A Ljudevit, njegov najmlajši, pododel je pol Koroške po izumrlih Ortenburških.

Aron: In je sam umrl!

Prvi žid: Jehova je s Celjem, jaz sem obupal! Božja previdnost vodi ta rod do najvišjih višav in Celje bo zibelka kraljev.

Aron: Nikoli!

Tretji žid: Tu ob razvodju Hudinje—Voglajne—Savinje zidali bodo Celjski veliko mesto, glavo Juga, novo Celejo, stari rimski enako. In gospodovali bodo deželam Juga od Donave do Jadrana.

Aron: Nikoli!

Drugi žid: Slep je, kdor tega ne vidi.

Prvi žid: Naše hrepenenje po osveti bo izumrlo z nami. Kri naših žrtev bo pozabljena.

Aron: Kaj ste malodušni, sinovi Izraela? Kaj si zastavljate pot s težkim kamnom obupa, razbijate svojo muko na dve in žolč poganjate k srcu? Ne vidite, da je sekira nastavljena? Ne vidite, da drve Celjski v prepad? Resnično, resnično vam povem, v njih samih že tli poguba, okuženi so od lastnih pregreh.

Prvi žid: Pamet jim vlada.

Drugi žid: Razum jih vodi.

Tretji žid: To dvojce odtehta greh.

Aron: Greh posameznika, morda. Rod pa vleče za sabo grehe svojih očetov kakor težke verige. — Ne veste, da je trinoga Hermana prvi sin zadavil v postelji svojo ženo?

Prvi žid: Elizabeto Frankopanko?

Drugi žid: Mater mladega Ulrika?

Tretji žid: Povej, povej nam vse.

Aron: Mlada Veronika z Desenic je omamila Hermanovega sina Friderika in ga zapeljala na pot zločina. Stari Herman je udaril z nogo ob tla. Med očetom in sinom vlada polna razprtija.

Prvi žid: O, Jehova, slava ti!

Drugi žid: Silni, mogočni, slava ti!

Tretji žid: Silni, mogočni in pravični Jehova, slava ti!

Aron: Glas o tem zločinu se je raznesel po vseh deželah. Kralj Žigmund je poklical Friderika v Budim. Obsodili so ga na smrt. Kraljica Barbara pa je prosila za svojega brata in kralj Žigmund ga pošilja v Celje. Sodil mu bo lastni oče.

Prvi žid: A Veronika?

Aron: Hermanovi hlapci so razdejali Friderikove gradove in Veronika se skriva — neznano kje. Vsa pota so zasedena, vse hoste zastražene, v vsaki vasi Hermanov ogleduh. A Veronika —

Prvi žid: Ti veš zanjo?

Aron: Jaz sem pri vsem pomagal. Kakor Mardohej sem se zavlekel na dvor in jima služil, ko sta jedla prepovedan sad. Bil sem priča, ko sta se skrivaj poročila. In sem zaslužil — cekine! Glejte!

Prvi žid: O, zlato, zlato!

Drugi žid: Pravo, čisto!

Tretji žid: Težko celjsko zlato!

Aron: Moja glava je polna naklepov. Jaz pletem nove mreže.

Prvi žid: Za zlato?

Drugi žid: Za osveto?

Aron: Za oboje. A vi se zopet razidite in po širnem svetu raztrosite o Celjskih slabe glase, da bodo Celjski črni v svojih ciljih in lastnostih. Slišim krik in šum?

Prvi žid: Korake slišim!

Drugi žid: Korake težkih nog!

Tretji žid: Kriki — kletve!

Aron: Tlačani so. Herman zida stolp na celjskem gradu. Hitimo še z obredom. (*Vleče iz torbe voščeni lik*). Ta lik iz voska, glejte, poslednji Celjski naj bo v naših mislih. Razburite v osveti srčno kri. Vso strast ji dajte. Nož v roke, Izrael! Da tako pod noži izkrvavi poslednji Celjski za nedolžno kri Izraela, o Jehova, usliši nas! Sekajmo, koljimo!

Vsi besno koljejo z noži voščeni lik na tleh.

Prvi žid: Za ženo in sina!

Drugi žid: Za brata in sestro!

Tretji žid: Za očeta starca!

Aron: Za mojo mater!

2. prizor.

Na oder se upogne veriga tlačanov, ki si podajajo kamenje od rok do rok. Židi se razbeže. Dva starca tlačana stopita iz vrste.

Prvi tlačan: Stolp bo danes dozidan.

Drugi tlačan: Na vse strani sovražniku bo zobe kazal.

Prvi tlačan: Ošabnost Celjskih bo oznanjal, njih hudobije skrival!

Drugi tlačan: Na Jutrovem se tare Turka in pesjana.

Prvi tlačan: Od Jutra se jih ne bojim, teh od večera me je strah.

Drugi tlačan: Teh od večera?

Prvi tlačan: Očaki so mi rekli: Gorje nam, ako krava od jutra tuli, trikrat gorje pa, kadar začne rjuti vol od večera.

Drugi tlačan: Kako to misliš?

Prvi tlačan: Od tam, kjer solnce lega, prihaja vsa gospoda.

Drugi tlačan: A tam, kjer solnce vzhaja, rojé se vsi pesjani.

Prvi tlačan: Gorje nam, mi smo v sredi.

Drugi tlačan: Gorje nam!

Hlapci z bičem razženo tlačane.

Klic iz vrste tlačanov: Grajski, grajski!

Vsi odidejo.

3. prizor.

Pater Melhijor in Eneja Silvij Piccolomini prideta.

Pater Melhijor: Začetek ode se vam je popolnoma posrečil. — Sezidal sem si stolp! — to zveni kakor pri Horaciju. To je inšpiracija. Brez inšpiracije ni začetka, brez začetka pa še slabega konca ni. Poglavitna je inšpiracija. Pozabili pa

ste v svoji odi povedati, da so ta nesrečni «turn» zidali tri dolga leta in da so med apno mešali volovsko kri in jajca. Zato nimamo jajc še v postu ne, in moji fratri dajejo kmetom po tri sto dni odpustkov za eno samo jajce.

E n e j a S i l v i j: Toda, čestiti pater Melhijor, kako naj spravim jajca v pesem?

P a t e r M e l h i j o r: Lažje nego jih jaz dobim. No, pa berite dalje.

E n e j a S i l v i j: «— O, Celje, jama levov, groznih in ponosnih!»

P a t e r M e l h i j o r: Stojte! Lev je strašna zverina. Zamiga z repom — ubije človeka, udari s šapo — podere vola! Nikarte o levih. Utegnete se zameriti gospodu Hermanu ali pa kraljici Barbari. Napišite rajši, da so Celjski ugodniki božji, polni vseh čednosti in vrlin. Takšno pesem napišite in visoka gospoda vam bo priznala, da ste duhovnik-poet, in za nagrado ustanovila — ali celico v samostanu za novega redovnika — ali pa plačala svečo za večno luč z gornino desetih veder konjiške črnine.

E n e j a S i l v i j: Pa to o levih je le pesniška podoba. Kakor so levi hrabri in mogočni, tako so Celjski ...

P a t e r M e l h i j o r: Vem, vem! Vidi se, da ste Italijan! O lionee, lionissime! Ne pozabite pa, da ste tudi duhovnik! In kaj bi se uboga cerkvena miš z levom! Z levom, pomislite, z levom!

Odideta oba.

4. prizor.

Prideta Jošt Soteški in Herič, pozneje Glasnik iz Budima.

Jošt: Straže ob vodi postavljene: So?

Herič: Ob vodi stoje Kranjci, ob mostu Bošnjaki.

Jošt: Hosta pod Gradom preiskana: Je?

Herič: Vse preiskano. In nikjer žive duše. Le v grmovju ob vodi smo ujeli tri žide. Četrty je ušel!

Jošt: Vlovite še četrtega. Nikomur ne prizanesite! Potepuha primite, tujca vežite, kmeta pa z batino dregnite. Pot na Grad mora biti varna, vse od mesta pa gori do grajskih prekopov. Njen majestat, kraljica Barbara in gospod Herman in vsa prejasna gospoda se podajo danes k novemu stolpu na Grad. Ti veš, da Barbike ne sme pogledati noben berač. Zato si prizadevaj in glavo čuvaj. Zvečer bomo pa jahali!

Herič: Zopet? Sit sem tega lova za Veroniko. Pošlji me na divje Ogre, na Turke ali pesjane, lov na slabo žensko — klavrna mi slava!

Jošt: Herman je ukazal. In mi smo vsi njegove volje zeleni listi.

Herič: A kaj, če jo v resnici srečamo? Z Veroniko je neka višja sila.

Jošt: Vraga!

Herič: Pravijo, da je neodoljiva. Kdor jo enkrat vidi, je omamljen in očaran.

Jošt: To povej popotnim fratrom in brenkajočim klativitezom.

Heri č: In če se bo branila, če bi jo branilo njeno spremstvo?

Jo št: Pobij vse do zadnjega. Njo pa pripelji živo. Če bi se branila, polomi ji kosti, prebij ji roke in noge, samo živa naj ostane!

Heri č: In vendar, Veronika je Friderikova žena, Friderik bo pa danes jutri naš gospod!

Jo št: Je že minilo! Če pride še živ iz Budima, naleti doma na Hermanovo jezo. Gotovo izgubi nasledstvo.

Heri č: Ni mogoče!

Jo št: Kraljica Barbara ni prišla v Celje vijolic brat in debeluhar mladi Herman ni zastonj k očetu čez gore prisopihal. Tudi prihajajo glasniki od vse celjske svojte pogosto kakor še nikoli.

Heri č: Ubogi Friderik. Vse to so mu nadrobili tisti češki heretiki, katere je sprejemal in skrival po svojih dvorih. Pohujšali so ga in zapeljali, da je začel prezirati duhovnike in našo sveto Cerkev!

Jo št: Kaj heretiki! Vsega mu je kriva Veronika.

Heri č: Ko smo podirali njegov kočevski grad, smo našli v skriti sobani pravo čarovniško kuhinjo. Kotli so stali tam z neko belo hudičevo tekočino, pa orodja, vsa tenka in lomljiva, pa knjige, težke in pošarane. Po stenah so visele — sram me je povedati. Kristjan sem.

Jo št: Le povej, jaz sem tudi kristjan.

Heri č: Grde podobe so visele tam. Razgaljene ženske in hudički s kopiti na nogah. Najgrša pa je bila

tista velika slika čez vso steno. Veš, Jošt Soteški, drevo na sliki... z drevesa padajo vse nage ženske... spodaj pa nastavljajo svoje plašče, mitre in sutane... kaj misliš, kdo? Papeži, kardinali, škofje in menihi. To peklensko sliko smo sežgali in pepel pohodili.

J o š t: Take reči najdeš danes že tu in tam. Vsega je kriva Veronika, nihče kakor Veronika. Ona je najemala vsako klatež, jude in pesjane, da so jo hvalili pred Friderikom, kako je lepa. Pravijo tudi, da so mu taki zvezdogledi svetovali ženitev ž njo.

H e r i č: Vitez Jošt, si jo ti videl? Je res tako krasna?

J o š t: Veronika? A, daj — daj, pusti to! Za mene ni nobena lepa. Ženska je gnezdo vseh bolezni. Vsaka je močvirje. Kako so mehke, kako so sluznate, pijavke nenasitne! Zavijajo oči in usta odpirajo in poznajo le samogoltnost svoje nature. Sovražim jih. Da je po mojem, bi jaz naturo pre naredil in ljudje bi se rodili, ne iz ženske — ampak — sami moški — če treba, kovači naj bi jih kovali.

H e r i č: Iz trsa vinskega naj bi bili!

J o š t: Iz trsa vinskega, iz dreva lanskega, iz vraga tudi, kakorkoli. Samo da ni ženske zraven. Sovražim jih. Mene so osule z nekim turškim svrabom, daj, podrgni me po hrbtu, Herič, do tja ne seže moja roka. Tako je dobro, Herič. Sovražim jih in to Veroniko še posebej. In bomo jahali, če treba

vso noč, sledili jo z lovskimi psi kakor košuto.
Sledovi so zanesljivi, pripravi se! — A kdo je ta?

Glasnik iz Budima pride.

Glasnik: Sta v službi Celjskih?

Jošt: Kdo tuj bi mogel biti tu — pod celjskim gradom?

Glasnik: Moram h gospodu Hermanu.

Herič: Si iz Budima?

Glasnik: Kraljevski sel.

Jošt: Prinašaš dobre glase? O Frideriku?

Glasnik: Vodijo ga sem. Uklenjen je, ujetnik.

Herič: On — ujetnik?

Glasnik: Vse izvesta pozneje. Zdaj hitro k Hermanu!

Jošt: Da, hitro k Hermanu!

Vsi trije odidejo.

5. prizor.

Pater Melhijor in Eneja Silvij se vrmeta.

Pater Melhijor: Ko smo pokapali rajno kneginjo Elizabeto, so levi v grajskem zverinjaku tako tulili, da so mojim fratrom padale sveče iz rok. A tu postojva, tu pod hrastom jih počakajva.

Eneja Silvij: Čestiti oče Melhijor, povejte, je res, da se zbirajo v Celju toliki gostje ne za slavo nove kule, temveč za rodbinsko sodbo Frideriku.

Pater Melhijor: Nekaj se sliši, da, nekaj šepčeta celjska ulica in okoliški kmet. Vendar, jaz

ničesar ne vem. Mogočniki tega sveta imajo svoje skrivnosti in kamor hudič sam ne more, tje babo pošlje. Zdaj veste vse.

Eneja Silvij: Zdaj šele nič ne vem.

Pater Melhijor: Svetujem vam, bodite bolj previdni nego radovedni, prej sluga Celjskih nego njih dušni pastir.

Eneja Silvij: A njih duše, meni v varstvo izročene?

Pater Melhijor: Teh duš ne boste nikoli spoznali. To so vladarji. (*Rog.*) Slišite, že pridejo. Umakniva se in ko bo čas, stopite pred gospodo in jim preberete odo. Oda je krasna in nagrada bo knežvska.

Eneja Silvij: Glejte, Herman! Kako je potrto in star! Kakor kralj Edip na Kolonu.

Pater Melhijor: Vidite, tisti debeli za kraljico je mladi Herman s svojo ženo Blaženo, tisti v pisanih oblekah so bosanska svojta Celjskih, tisti brkati poljska in ogarska gospoda. Kakšni gostje, kakšna slava!

Eneja Silvij: O, kraljica! Lepota taka mora biti polna vseh čednosti!

Pater Melhijor: Še kaj! Čednost in lepota sta kakor menih in kuta. Če je kuta načičkana, še menih ni čist. A zdaj tiho, tu so.

Pater Melhijor in Eneja Silvij se umakneta za hrast.

6. prizor.

Pridejo Herman, kraljica Barbara, mladi Herman z ženo Blaženo. Celjska svojta, dvorno spremstvo.

Herman: Tu je naš kraj in naša domovina. Tu moj ljubljeni hrast. Po ustnem izročilu zasadil ga je davni kralj Samo, ko se je vračal zmagoslaven iz bitke s Franki v naše gnezdo Sovnek ob Savinji. Tu je rad počival moj ded, a oče moj je s carjem Karlom Češkim tu imel velik pogovor. Tu je prvi kralj bosanski, Štefan Tvrtko, obiskal svojo sestro Katarino, mojo dobro mater. Tu je z doma slovo jemala Ana Celjska, ko je vzela poročni prstan od Vladislava Jagiela, kralja Poljske.

Barbara: In jaz sem tu pod hrastom prebedela tisto noč s teboj do zore. Še pomniš, oče? Vihar in grom in bliski so kumovali uri, ko je obstala krona ! ogarska nad Celjem.

Herman: Da, tu vse polno je spominov. Jaz sam se rad zatekam k temu velikanu. Zato postojmo malo, da vas danes še odtod pozdravim, vso mojo rodovino, med vsemi tebe prvo, o, kraljica. Glej, vazal in tvoj roditelj!

Barbara: O, srečna, srečna sem, moj ljubi oče, da vidiš v žaru moje krone sijati naše celjske zvezde.

Herman: Hvala ti, hčerka in kraljica. Človeku mojih let pa gre že misliti na grob in preden blagoslovim vse posvetno, mi je dolžnost, da vse pregledam in da svojim delom dam izraz poslednje moje volje.

Herman mlajši: Čemu te črne slutnje, oče? Podoben temu hrastu, nam živ in zdrav ostani dolga leta.

Barbara: Dežele mnoge gledajo še sem na Celje, kako bo v valovanju narodov krenila tvoja volja.

Blažena: Ne mine dan, da ne bi moj soprog in jaz prosila večnega Boga za tvoje zdravje.

Herman: Vsem hvala. Zavedam se, da vedno lahko še pretehtam sebe, zato verjamem rad, da vaša hvala je čista sestra ljubezni. A koga ni med nami? Govori, sin moj, Herman!

Herman mlajši: Odpusti, oče, ne odpiraj rane.

Herman: Kje je moj Friderik, povej, kraljica!

Barbara: Visoki moj soprog ga je povabil k sebi v goste.

Herman: Visoki tvoj soprog naznanja po glasniku, da Friderika vodijo na skrivnih potih v Celje. Roke ima zvezane, pa spredaj, ne na hrbtu, saj on je vitez, prvenec moj in moj naslednik. Sto mažarskih konjenikov, to ni šala, to je že lepo spremstvo. In če je žejen, kraljevski svak, mu nudijo spoštljivo svojo čutaro. In v brzem diru jezdi na potu skozi mesta, da ne bi ljudstvo videlo in reklo: Glejte, Friderik Celjski, kraljevski svak, se vrača kot ujetnik na sodbo k svojemu očetu.

Barbara: In oče mu bo sodil modro in po preudarku prizanesel svojemu prvencu.

Blažena: Friderik je rod oskrnil, ime in celjsko čast razžalil, predvsem pa to čestito sivo glavo.

H e r m a n: Ni spora več o tem. Jaz nisem še pred nikomer pripogibal oči, zdaj jih moram. Moj dobri glas v velikem svetu velja kot suho zlato. Moja zvestoba naši Sveti Cerkvi je trdna skala in Rim se često je na njo opiral. Visoki cilji Celjskih šli so skladno s svetim nemškim carstvom in kroni [!]ogarski sijaj množili. In mi bi bili kmalu primi inter pares in prvi med enakimi bi tu na našem solnčnem Jugu zbirali moči — kdo ve? — za neizrečeno. Tu pride ta prevratnik, moj sin prvenec in naslednik, ter s češkim strupom v sebi hoče v naših krajih zmede proti Sveti Cerkvi, se roga sveti nemški kroni, vse po vzoru Husovih odpadnikov in krivovercev. Jaz molčim in gladim mirno vse sledove, ki jih stori njegova grešna noga. Tedaj izvemo za naglo smrt njegove žene, blage Franko-panke, in govorica hitro to raznese kot zločin Celjana. Vse dvigne glave proti nam, vse kaže s prstom sem na Celje. O, dnevi žalosti, o, tisti težki dnevi! A on ošaben v sebi, brez dolžnega za ženo žalovanja, se zavleče drzno v svoj brlog z inoč in se z inoč poroči pred Bogom, on, Friderik Celjski, stopi v sveti zakon z Deseniško, ki izhaja od tam, kjer se preprosto ljudstvo gnete v črnem znoju in množi v nesnagi. Tedaj sem treščil vanj in tožil sina kralju, a kralj, ne vem, če ravno milost daje, ko ga pošilja meni.

B a r b a r a: Če našel milost je pri svetli kroni, upam, da milostne mu bodo tudi naše zvezde.

Blažena: Dobro, milost Frideriku! A kdo izpere madež vsej rodbini Celjskih?

Barbara: Moj brat je plen dveh ženskih src, kaj naj mu tudi tvoje bo v pogubo?

Blažena: O, kako modra je bila tvoja misel, oče, ki si jo izrekel danes v dvoru!

Herman: Izobčiti ga iz rodbine, vzeti mu prvenstvo? Kaj praviš k temu, sin moj, Herman?

Herman mlajši: Jaz ljubim brata — in molčim.

Blažena: Moj mož je skromen. Kar je dejal, ga samo dvigne naj k namenom tvojim.

Barbara: Premodri moj oče ne bo nikoli sodil strasti s strastjo. To vem in že v naprej spoštujem tvoje sklepe.

Herman: Res je, hčerka in kraljica. Storil bi rad tako, da bilo bi podobno i Bogu i človeku. V meni so vstali neki sklepi... in, preden bodo zreli za pečate, je treba slišati še njega. A ti, moj sinko Herman, pogledaj kmalu zopet k meni in se pripravi na pravico ali usodo. Pojdimo dalje.

Pater Melhijor in Eneja Silvij pristopita.

7. prizor.

Prejšnji in Pater Melhijor z Enejem Silvijem. Pozneje Aron Salobir.

Pater Melhijor: Dovolite, visoka in prejasna gospoda, da zavoljo tega novega turna —

Herman: Ta naša dva duhovnika nas spomnita današnje slave. Glejte, dograjen je na Gradu novi

stolp! Grmada mrtvega kamenja, umetno zložena v mogočni lik, naj nosi poznim vnukom mojo misel: Ni grešno samoljubje, ki stremi k svobodi! Zatrobite, trobači, in znamenje dajte. (*Rog in odziv na Gradu.*)

Glas iz spremstva: Že snemajo visoke skele.

Drugi glas: Ogrodja rušijo zidarska.

Tretji glas: Že vidim mrke line stolpa.

Četrti glas: Kako ošabno mu sedi greben.

Pater Melhijor: Dovolite, visoka in prejasna gosпода, da se vam tudi mi duhovniki poklonimo pred žegnanjem tega novega «turna», ker smo zaradi njegovega grobega materiala morali marsikaj trpeti; zatorej je naš novi dvorni kaplan, dominus Aeneas Sylvius Piccolomini, po svoji učeni glavi napisal, popravil in z velikim trudežem dodelal odo ali ditiramb, kakor klasiki to reč imenujejo, in jaz prosim za milost, da bi omenjeni in čestiti dominus smel tu pred vami svoj psalm na glas prebrati.

Barbara: Dobro, dobro, patre Melhijore. Vi iz Siene, iz rodu Piccolominijev?

Eneja Silvij: Da, kraljica. Iz rodu neznatnega, neslavnega.

Barbara: Povzdignite ga vi, če ni še slaven. Berite torej odo!

E n e j a S i l v i j: Z dovoljenjem kraljice po kroni in lepoti — berem:

Stolp nov je sezidal Herman, glava gospodov
Celjskih,

ki jim je geslo slavno: «Bolje vitez kot rob.» —

Ki so jim v grbu tri mistične zvezde,

tri zvezde juga kot troje skupnih usod!

Čast in ponos in volja so Celjskim zvezde usodne,

kar je najvišje, vedno njih cilj in uzor.

Slava ti, Herman, segaj oblast ti do morja,

slava tvoja segaj do zvezd.

P a t e r M e l h i j o r: Slava ti, Herman, segaj oblast ti
do morja, slava tvoja segaj do zvezd.

Aron Salobir se priplazi po trebuhu.

A r o n: O, Herman, najjasnejša celjska zvezda.

H e r m a n: Kaj ni nobene straže blizu?

A r o n: Mogočni Herman, glej, ubogi žid ti nosi več
kot ti bogastva in dežel premoreš.

H e r m a n: Neljub slučaj, kraljica. Pojdimo dalje.

B a r b a r a: Na grad, na grad. Da slišimo do kraja
krasno odo tega vrlega duhovnika. Izvolite z me-
noj, gospoda. *Rog. Vsi odhajajo.*

A r o n: Ostani, silni Herman. Gre za tvojo slavo...
za tvoje življenje... gre za Veroniko!

Vsi razen Hermana in Arona odidejo.

8. prizor.

Herman in Aron. Pozneje Jošt s stražo.

Herman: Kaj hočeš tu, govori!

Aron: Jaz vem skrivnosti.

Herman: Saj ti si Aron, Friderikov žid, lažnivi žid.

Aron: Kdor gleda Hermanu v obraz, ne laže.

Herman: Kaj je, govori!

Aron: Tvoji hlapci so ujeli danes tri moje brate in jih vrgli v ječo. Veronika Deseniška pa je raztrgala tvoje slavno ime kakor psica dragoceno krzno. Daj mi moje jude, jaz ti dam Veroniko.

Herman: Viseli bodo tvoji judi in ž njimi ti. Kje je Veronika?

Aron: Milost, milost, silni Herman. Veronika je tako blizu, da jo zadeneš v lice, če vržeš kamen tja. Veronika je blizu in sega po tanki nitki tvojega življenja.

Herman: Kako? Veronika —

Aron: Ne zaupaj kaplji vode, ki jo spiješ, ne skorji kruha, ki jo sneš.

Herman: Te tvoje jude, naj jih vzame vrag! Razveži jezik, Aron.

Aron: To je dobra beseda. A časi tod okrog imajo svoje muhe. Zato te prosim zavetja pred biriči in skromno službo v tvojem dvoru. Znam pisati in brati.

Herman: Uvrsti se med sluge in strežaje. Govori že!

A r o n: O, hvala, hvala, silni Herman. Pregnana s tvojih gradov je blodila Veronika po temnih gozdih proti Ogrom, da bi se prebila do Budima in tam pri kralju prosila za Friderika. Tedaj izve, da žigmund kralj pošilja njega v Celje. Hitro se vrne in preoblečena na tvojem dvoru...

H e r m a n: Ona, pri nas na dvoru?

A r o n: ...ti služi zdaj kot skromna hišna. Ime ji je Marina.

H e r m a n: Veronika — Marina?

A r o n: Vitka je in zala. Njeni udje so nežni, kot da so ji detetu povijali vsak ud posebej. Svoje zlate kodre skriva zdaj pod pečo. Ognjene črne oči poveša in v hodu se potuhne rada. Spoznal jo boš med tisoči.

H e r m a n: In da mi streže po življenju, praviš?

A r o n: To sem izmislil sam. Kaj ni jasno: Veronika je žena tvojega sina in naslednika. Kdo je na poti njeni sreči? Herman! Koga je treba odstraniti? Hermana. Herman je star, njegova smrt bila bi navaden dolg naturi.

H e r m a n: Prej ko bo to, bo trepetala oblita s smolo na dimeči se grmadi.

A r o n: A ti jo skušaj, silni Herman. Naj ti Veronika-Marina kot točajka postreže z vinom enkrat, dvakrat, da spoznaš namen.

H e r m a n: In ti, židek, mi vse to javljaš iz ljubezni — zame?

A r o n: Da, tudi iz ljubezni... bolj iz hvaležnosti... se reče. Ti-le tvoji cekini imajo dvojno lice, jaz ga nimam in ne smem imeti. Ubog potepen žid je služil najprej Frideriku, zdaj hoče greti se na tvojem solncu. To je vse.

H e r m a n: Gorje ti, ako kje zaslutim spletko!

A r o n: Ne boš zaslutil spletke, silni Herman. Žabica v zeleni krošnji drevja je zelena, a jaz nosim glavo rad na ramah, ne v torbi.

Jošt s stražo pride.

J o š t: Gospod prejasni! Po cesti bližajo se Ogri — straža...

H e r m a n: Straža, s tem židom v dvor. Pod mojimi stoji ukazi.

Aron s stražo odide.

9. prizor.

Herman in Jošt Soteški.

J o š t: Gospod prejasni! Kraljevska straža Ogrov in med njo ujetnik —

H e r m a n: Z jezikom žid ne laže, če v srcu, to je še vprašanje. Brez dvoma, ona je zdaj v mojih dvorih in kakor smrtna senca se plazi med zidovjem, da ruši, kar so zidala stoletja. Ha, mi Celjski smo bili vajeni krotiti ženske! Kdo je Veronika? Navadna ženska, ki s penečo se krvjo samice dirja za enim samim moškim? Je več kot ženska? Je črni demon, poslan od božje roke, za naše grehe od kolena do kolena?

J o š t: Gospod, kraljevska straža Ogrov vodi njega —

H e r m a n: Koga?

J o š t: Sina.

H e r m a n: Katerega? Kaj tistega, ki sva ga, Jošt Soteški, tajno zazidala kraj moje spalnice, da ne bi grbav, slep in ves pohabljen delal sramote mojemu imenu? O, blagor tebi, grešnik stari! Ti ne slišiš, kako stoka ob nočeh in kako po zidu grebe, grebe, grebe...

J o š t: Ta je že davno mrtev. Res, vse bliže, bliže so...

H e r m a n: Ali vodijo debeluha Hermana z njegovo ženo, to bavarsko muho, ki bi rada celjsko nasledstvo privezala na nemški sever? Ali pa sta vstala od mrtvih moj nežni Ljudevit in Herman, škof, otroka mojih lepih let? Ali pa prihajajo otroci, ki sem jih zaplodil s tlačankami po vseh deželah, koder je divjala moja viteška mladost? Katerega, povej, katerega mi vodijo?

J o š t: Gospod, gospod, ne slišite? Z vriščem se ljudstvo podi za stražo.

H e r m a n: To je dobro. Naj kličejo mu slava. Saj to je Friderik, sin moj prvorojeni. Čez rame mu visi škrlatni plašč vseh viteških vrlin. Nanj zre z balkonov cvet Evrope, kronane glave in zbor kardinalov, ko je tolkel na turnirju v Kostnici bahatega Habsburga. Zdaj z zvezdano zastavo celjsko jezdi ponosno dol v Bosno po krono Tvrtkovičev. Na pot mu ljudstvo trosi cvetja! Pogledaj dobro, Jošt.

J o š t: Ne, zasmehujejo ga: Ukažete, da to drhal preženem?

H e r m a n: Ni treba. Stopi k meni, Jošt, da se naslonim nate, da bolje vidim.

J o š t: Po klancu ž njim prihajajo naravnost k hrastu.

H e r m a n: Da, k hrastu, k hrastu! Zdaj imam oba v oblasti.

Prikažejo se prve straže. Sliši se Friderikov krik: Oče!

Herman dvigne pest.

Z a v e s a.

DRUGO DEJANJE.

Dvorana v celjskem dvoru.

1. prizor.

Herman in Dvorjani.

H e r m a n: Vsi mi pogledjte v lice. Jaz mislim, da ne more nihče videti na meni sledov strahu, zadrege ali bojazni. Mi nismo starec Job, ki Bog mu vzame vse in zopet vse povrne. Kar jaz držim v rokah, je posvečeno v moji volji, kar pa zavržem sam, izgine v nepovrat brez mojega kesanja. Žato vam ukazujem, vsem dvorjanom, da ne spreminjate ničesar. Vaša oblačila naj bodo kakor prej in vaša lica mirna in dostojna, vsak naj gre po svojem dnevnem opraviilu. Tudi ne trpim nobenih spletk in praznih govoričenj. Moj sin je v ječi, to vsi že veste, več tudi ne izveste, dokler pred svetom ne

pokažem, kako znam kaznovati svojo lastno kri. Na Gradu je dozidan novi stolp, in po naključju je prvi jetnik v njem — moj sin. A to nas nič ne moti, gostje so zbrani in veselica, enkrat začeta, naj se nadaljuje. Poskrbite, da bodo gostje zadovoljni, odprite vse kleti in na ražnju ne štedite mi pitanega vola in telet ne štejte. Poskočna godba naj podžiga na raj in ples, vesele pesmi naj zadone in vsaka razuzdanost naj kipi do viška. Pojdite. (*Dvorjani hočejo oditi.*) Stojte, še to. K nam je prispel na dvor poslanik kralja Tvrтка, moji vohuni iz Bosne pa še niso tu. Zato mi zadržite poslanika z zvijačo nekaj dni, pazite nanj, kaj govori in s kom, in dajte mu vsega razkošja — in za noč devojko. A novi kapelan Eneja Silvij naj bere jutri sveto mašo na Gradu, v kapeli sv. Andreja, našega patrona. Pojdite. Poslanik kralja Tvrтка naj pride.

Dvorjani odidejo. Poslanik kralja Tvrтка pride.

2. prizor.

Herman in Poslanik.

Herman: Poslanik kralja Tvrтка, pomoz' Bog!

Poslanik: Bog ti pomagaj, gospodar od Zvezdegrada.

Herman: Moj sestrič, kralj Tvrtko, je zdrav?

Poslanik: Zdrav! In zdravja želi tvojemu gospodstvu.

Herman: Njegovo pismo smo prebrali in dobro razumeli. Obširno polnomočje ti daje kralj.

Poslanik: Česar mrtva in okorna črka povedati ne more, mi je dolžnost in čast objasniti z besedo živo.

Herman: Govori, poslanik.

Poslanik: Gre za Bosno, gospodar od Zvezdegrada. Moj svetli kralj, premodri Tvrtko, nima svojega poroda. Zato je sklenil, da še za živa izvoli si naslednika, da ne bi po njegovi smrti bila Bosna plen domače vojne in jabolko prepira med sosedi. Kam naj se nasloni Bosna? Odkar je omagala na Kosovem hrabra srbska roka, bije krvoločni Turčin neprestano naše meje. Da izročimo Bosno Ogrom? O, Bosna tujcu ne odpira gostoljubnih vrat.

Herman: Res je, to so Madžari večkrat že okusili.

Poslanik: Uvaževaje, da si tudi ti Bošnjak in Tvrtkovič po svoji materi ter Bosni ljub mejaš, uvaževaje silo Celjskih, njih zveze in sloves, je moj premodri kralj na zboru velikašev in županov sklenil, da naj po njega smrti zasijejo nad Bosno — celjske zvezde.

Herman: Koliko bo to stalo, drago?

Poslanik: Kako, razumem prav?

Herman: Da, koliko velmož in županov vaših bo treba pobiti, koliko velikašev z zlatom podkupiti, da pridemo do vaše krone?

Poslanik: Tako, tako, seveda. Brez zlata in brez železa ne uspeva na svetu nobena oblast. Toda, to gre čez moja polnomočja. Jaz imam nalogo, da

s tabo obravnavam vse točke te nasledstvene pogodbe.

Herman: Vse temne točke tudi?

Poslanik: Kako, saj temnih ni.

Herman: Da, bile bi. Mi Celjski še sami nismo šli čez Rubikon, mi sami smo doma vazali nemške krone — kaj pravim! — vazali smo vazala nemške krone, Habsburga vojvode.

Poslanik: Nam pa je dobro znano, da Celje lahko bije s svojo silo dva Habsburga in s svojim zlatom kupi si Benečijo.

Herman: Da, to bi morda bilo, toda je pravna stran še —

Poslanik: Pravna stran ni vendar več kočljiva, čim volja proti volji vstvari drugo pravno stran.

Herman: To že. Dokler pa tega ni, je pravna stran kočljiva.

Poslanik: Saj Žiga kralj, tvoj zet, gre kmalu v Cahe in Rim na kronanje. Tvoj zet bo rimsko-nemški car, potem —

Herman: Hm. Da bi po mojem zetu zrahljali si vezi do nemške krone, na to že mnogi čakajo. A to ni vse.

Poslanik. Usmerili ste Celjski svojo pot na jug in vzhod. Tu od Zvezdegrada in dalje po vsem širnem jugu ruje v mnogih glavah smela misel: Kdo bo vsemu Jugu prvi kralj?

Herman: Da, prej ali slej, tu na jugu nam vstane velik kralj.

P o s l a n i k: Moj kralj sporoča: Dokler so nepokorni skupnim težnjam in vsak na svojem stavi stolp si do oblakov, bodo knezi juža po vrsti padali in naše zemlje bodo plen sosedov.

H e r m a n: Da, nepokorni, nepokorni, to je dobro rekel. Nepokorni so sinovi naši in domišljavi. Srečala je mravlja polža, pa misli, da je našla faraonsko sfigo. Nepokorni so, da, nepokorni. Vsi so po onem pregovoru: Fiat factio, pereat mundus. Svet naj pogine, samo da moja obvelja. Nepokorni so otroci naši. Vsak hoče tu na prstih stati.

P o s l a n i k: Ti pa imaš na čelu božjo roko. Mi dobro vemo, kdo vlada z žezlom iz Budima in komu je / krona ogarska zastavljena. Kralj Tvrtko misli, da je čas kovati...

H e r m a n: V postanku stvari, dragi moj poslanik, treba je dati sebi jasnega računa — jasnega računa o vseh okolnostih, ki spremljajo dogodke kot lovca budni psi. Mi vemo, da nam dobri Tvrtko namenja s svojo krono več kot Bosno, ne vemo pa, koliko časa bo še nebo nad Celjem jasno. In ali se ne skriva včasi v železni rokavici onemogla roka? Tudi jaz vidim, da bi šlo kovati, toda v mojih letih mi dogodki ne zorijo več.

P o s l a n i k: Bog te je obdaril s slavnim sinom Fridrikom in tudi o tvojem vnuku Ulriku gre lep sloves.

H e r m a n: Da, slavni — slavni sin in nedorasli vnuk. Moj slavni sin. Oprosti mi, poslanik, prekiniva za

danesh. Ostani nekaj dni med nami, a nocoj nam
bodi dragi gost na slavi, ki jo pripravlja moja
hčerka in kraljica.

P o s l a n i k: Velika čast mi bo v teh gostoljubnih belih
dvorih.

Poslanik hoče oditi.

H e r m a n: Kaj pa tisti krivoverci v Bosni. Bogo...
bogomili... brade še nosijo?

P o s l a n i k: Brijeta jih Grk in Rim. Pod svojo vero
pa se krije svoja Bosna. Če treba je podatkov, rad
ustrežem gospodstvu ti —

H e r m a n: Dobro, dobro, že vemo.

Poslanik odide. Jošt Soteški z mečem v roki pride.

3. prizor.

Herman in Jošt Soteški.

H e r m a n: A meč? Čemu ta meč?

J o š t: Njegov meč.

H e r m a n: Njegov?

J o š t: Navadno meč prehaja od očeta na sina, ta pa
se vrača od sina nazaj k očetu. Kaj bi s tem
mečem?

H e r m a n: Obesi nanj prelepe vrvice... pisane tra-
kove... zrcalne mesece... drobne zvončke... ali
kaj takega... zavij ga v mehko žensko krilo...
že nošeno krilo... položi ga nemara tudi na bla-
zine... na mehke in dišeče... Oskrunjen celjski
meč! Proč ž njim! Odnesi ga v mojo spalnico.

J o š t: Ta meč je kakor vdovec, spati bo moral sam.
H e r m a n: Kadar meč postane vdovec, se možje vlačugajo. Kako je ž njim? Še kliče po očetu?

J o š t: Odkar ste ga tako molče sprejeli tam pod hramom, ni rekel več besede. Stisnil je zobe in stopil v ječo s povešenoj glavo. Težko nam je bilo. Kovače sem s silo gnal, da bi ga zakovali, a vse zaman, nobeden si ni upal. Bošnjaki na straži so bili blede kakor zid, ko so ga spoznali. Še tisti žid, vaš Aron Salobir, se mu je pletel pod noge.

H e r m a n: Je Aron ž njim govoril?

J o š t: Hotel je Aron, a Friderik ni hotel. Kaj ni že čas, gospod, da vržem juda na kolo, pripnem na natezalnik, ga izročim Bošnjakom na batine?

H e r m a n: Poročaj dalje, Jošt.

J o š t: Toliko da so mu postrigli brado, se že širi ta jud po dvoru, kakor da bi imel tu mlade.

H e r m a n: Dalje, dalje —

J o š t: Ne vem, kako bi, da vas ne razsrdim... Ona je v dvoru in se zove zdaj Marina.

H e r m a n: Aron torej ni lagal. Čudno. Ona se tiho-tapi po mojem dvoru kot dekla in je v resnici prelepa moja snaha Veronika.

J o š t: Nikar ne imenujte njenega imena. Zdaj ima na vratu zanko, pa še ne ve za njo. Spoznal sem jo po njenem mačjem, po hinavskem licu. Sedela je med deklami in vrgla po meni žgoč pogled. Zavrela mi je kri, ko sem jo videl.

H e r m a n: Ti jo sovražiš?

J o š t: Vtopim jo v žlici vode.

H e r m a n: V žlici vode? Hm, čudno, Jošt. — Ni davno tega, živela je v deželi Frankov neka čudna ženska, z nečistim duhom v sebi je zmagovala nad angleško vojsko in ko so jo prijeli, je priznala, da je bila v zvezi s satanom.

J o š t: Vi to verjamete, gospod?

H e r m a n: Priznala je. Obsojeno so žgali na grmadi.

J o š t: Če je priznala sama... zdaj vas bolj razumem.

H e r m a n: Tudi z Veroniko je polno takšnih sklada-
jočih se naključij. S čim mi je zapeljala sina? Brez
čarovnije to ni moglo biti, a čarovnije — to je
znano! — narekuje sam nečisti duh. Ti ne verja-
meš? Jaz v svojem srcu morda tudi ne verjamem,
bolj občutljivi kakor sva midva. pa verjamejo.
Zakaj se ne bi poslužil sredstev, ki mi jih nudi
čas?

J o š t: Je prav tako, je prav. Pred svetom tudi jaz od-
pustke fratrom plačam, a vere v meni ni, kakor
odpustkov ni.

H e r m a n: Čemu se ona tihotapi k meni? Da bi pro-
sila milosti? Da bi ga videla in bila blizu njega?
Brez svrhe in namena! Ne verjamem. Aron pa
misli, da bo segla, če utegne, po moji glavi.

J o š t: Obeh se bojte, tudi Arona. Mi hodimo ljudje
na desno in na levo, se nagnemo na dobro ali slabo
stran, kakor je kdo ustvarjen, pri judih pa je
nekaj, dejal bi, jud ima še neko tretjo pamet.

H e r m a n: Da! Vsi jo imamo, tvojo tretjo pamet. In tudi psi, kadar pes reži za kost na psa. Izdal je Aron Deseniško, da bi prejel nagrado, in pohlep po zlatu je njegova tretja pamet. A ti, si zvest mi, Jošt Soteški?

J o š t: Kako, naenkrat jaz?

H e r m a n: Da, ti, si zvest?

J o š t: Vaš pes, vaš rabelj, vaša desna roka.

H e r m a n: Mislim, komu si bolj zvest, očetu ali sinu?

J o š t: Gospod, gospod, na stara leta meni to vprašanje.

Kaj nisva skupaj prejahala pol sveta in tolkla se s kristjani in pesjani? Kaj nisva skupaj vlekla krono ogarsko iz nikopoljskega močvirja in prala in sušila kralju Žigi hlače, ko smo bežali na tistem grškem brodu proti Carigradu? In v Križevcih na zboru, kaj nismo skupaj z okna strmoglavili upornike, saj veste, Lackovića et consortes... In v Kostnici, kjer nas je kardinalska svojta sumila zaradi kranjskega jezika, da smo heretiki husiti, in so potem zvečer ob baklah pokale pod mojimi udarci pijane rimske glave. Da je bilo po mojem, mi bi takrat bili potegnili s Čehi in vso za Kristusa prepirajočo se drhal pognali v tisto temno jezero. Ali Žiga kralj, ljubljeneц vaš, ni dal —

H e r m a n: Dovolj, moj vrli Jošt. Res, bil si mi služabnik in tovariš.

J o š t: Do dna duše ste mi segli s takim dvomom.

H e r m a n: O tvoji zvestobi itak nisem dvomil. Zamislil pa sem nekaj in pripravljam nekaj in ne

bi rad, da bi ti kolebal, kadar boš potreben. Ker najzvestejšim se včasih to zgodi.

J o š t: Saj veste, da pod vašim ščitom storjenih grehov ne preštevam.

H e r m a n: Do tod sva srečno prišla. Poslušaj torej. Nocoj, ko ugasne v dvoru poslednja luč in se kraljica poda k počitku —

J o š t: Kaj, že nocoj?

H e r m a n: Nocoj, nocoj. Jutri se ga bo spomnila kraljica, ker mu je zelo naklonjena. Jaz pa bi rad opravil sam. Torej, nocoj pripelješ Friderika v mojo spalnico, tiho in brez šuma, ti že veš kako.

J o š t: A njo, kedaj želite pogledati od blizu?

H e r m a n: Tudi z Veroniko poskusim nocoj po Aronu, po židu, in jo povabim k sebi kot služkinjo Marino na sladostrastje z vinom.

J o š t: Njegovo ženo, na sladostrastje k sebi?

H e r m a n: Hehe, čemu bi ne! Da vidimo, kako se streže po življenju meni starcu, ki lahko svoje vnuke še z bratom obogati. Obvesti Arona o moji volji.

J o š t: Ukaz razumem, a šala mi je tuja.

H e r m a n: No, šala, šala... Jaz hočem mir. Pred sodbo ponudim mir obema. Če ne bi šlo izlepa, tedaj zatrem brez milosti vse, kar se zoperstavi moji volji. Če se mi ne ukloneta oba, tedaj —

J o š t: Tedaj vam vse, kar treba, jaz z oči preberem.

H e r m a n: Moj vrli Jošt.

Prideta Herman mlajši in Blažena, za pot pripravljena.

4. prizor.

Prejšnji, Herman mlajši in Blažena.

Herman mlajši: Dostojni moj roditelj —

Herman: Kaj to pomeni, vidva odhajata?

Herman mlajši: Neizogibni posli me kličejo nazaj na Kranjsko in ker so ceste po deževju slabe —

Herman: Pripravi jima spremstvo, Jošt. (*Jošt odide.*)

Herman mlajši: In za slovo te nujno prosim, oče.

Herman: Že vem, nasledstvo. Premislil sem in vse preložil. Nasledstvo Celjskih je še v mojih rokah in jaz upam, da bomo gladko šli čez kamen, čez ta Friderikov kamen.

Herman mlajši: Ne, ni to, oče. Brata bi videl rad.

Herman: Ti tudi, Blažena?

Blažena: Prošnja mojega moža je tudi moja prošnja.

Herman: Včeraj si imela drugo prošnjo, O tebi, sinko Herman, pa prihajajo pritožbe, da nisi uveljavil našega imena pri Korošcih, da si v pijanosti zakockal z Bajuvary del koroške zemlje.

Herman mlajši: Nekaj malega sem res zakockal.

Blažena: Ej, pusti, oče, Bajuvarem tisto reč. Saj ni veliko, le pet vasi je, nekaj njiv in travnikov in par sto kepecev tlačanov. Vse je to nezatna zemlja in tudi njena lega bolj pritiče severu kot jugu.

Herman: Ti Bajuvary, juga lačno plemo! Ne, Blažena, ne bomo popustili, koroške zemlje mi ne damo. Tri mere zlata, če hočejo Bajuvary, tri sode vina tudi, zemlje pa nobene.

Blažena: In še bi te prosila, oče, te gradove, od-
vzete Frideriku, daj, nakloni mojemu soprogu.

Herman: Ti tudi, sinko Herman, te gradove?

Herman mlajši: Gradove? Da, gradove, seveda
te gradove...

Herman: Hm! Razmislim, Blažena, razmislim. Ti
gradovi, potrebni so uprave. Sploh pa, moj sinko
Herman, zdaj, ko skušaš vladati nad Kranjci, pom-
ni, da vladati nad drugimi pomeni, hoteti namesto
njih. Ljudje so po večini leni, vsi ne hrepenijo baš
po nemški kroni, ali pa se grize sosed ob sosedu.
Ti jih iz vrha glej in vrzi uzdo tistemu, ki najbolj
razume tvoje prave cilje. A svojih ciljev nikdar
nikomur ne zaupaj. Utaji jih celo pred sabo, da
te ne omami njih sijaj. Ti gledaš v tla? Ne maraš
mojih naukov?

Herman mlajši: Jaz bi rad videl brata, oče.

Herman: Tudi je dobro načelo v vladanju: Nikoli
ne poslušaj na uho, na katero ti ravno govorijo.

Herman mlajši: Dostojni moj roditelj... to so
nauki... lepi nauki... nič ne rečem... Meni pa
leži na srcu vse kaj drugega...

Herman: Na srcu? Ti se nekaj ziblješ, si pijan?
Bojim se, da boš vladal bolj z grbom in imenom
našim.

Blažena: Kruto ga žališ, oče, prestrog si zanj. On
rad včasih pije, res je, ker mu je duša žalostna.
Drugače pa ima moj mož lastnosti.

Herman: Res, mlad je še. Zato mu dajem bolj natančna navodila. Zdaj spomladi tovarijo beneški kupci dragocenosti na sever. Postavi ogleduhe na prelazih gorskih —

Herman mlajši: Ne, nočem biti ropar... nikoli več. Nočem več tujega blaga. Jaz hočem kakor brat. Pusti me k bratu, on ima besedo za mojo dušo. Potem pa pojdem v Rim na spoved — in vse na novo zaživim življenje.

Herman: Postavi ogleduhe na prelazih kranjskih. Jošt Soteški pa poskrbi potem za zvezo.

Herman mlajši. Moj brat ima besedo čudodelno za mene grešnika...

Herman: Tvoj brat je živ in jaz sem živ, vse drugo še za tebe ni številka. V svoji vladavini ne daj, da bi se mesta razpasla na škodo kmeta. Mesta rada gledajo visoko, dočim gre kmet za svojim neposrednim gospodarjem. Nad tabo pa je Habsburg vojvoda —

Herman mlajši: Kaj mi je danes vsa ta ropotija! Jaz hočem k bratu, da se poslovim od njega, on je zdaj spremenjen, on ima besedo.

Herman: On ima sina, to mu je vsa cena. On ima sina... Zdaj se spomnim, da blizu so počitnice, ko pride mladi Ulrik iz Milana. Pripravi mu sprejem na Kranjskem in hitro ga pošlji k meni. On mi bo potreben. — A ti, zakaj ti nimaš sina?

Blažena: Božjih sklepov se dotikaš, oče, mene žališ.

Herman: Pet let si že oženjen, pa še nimaš sina. Zakaj ga nimaš? Ti si ohlapen, on je vihra in Barbara je moj edini sin.

Herman mlajši: Pusti me k bratu, oče. Glej, na kolenih te prosim, ukaži mu odpreti ječo, da se poslovim od njega. Obhajajo me temne slutnje, da ga ne bom videl nikoli več. Ko sem obiskal danes našo grobnico, me je vleklo nekaj k zemlji in vse posvetno mi je bilo kakor davni sen. Vsi grobi naših dedov kot da so naenkrat oživel in od vseh strani kot da sem slišal šepetanje: Še malo in za nami prideš in še malo, privali se k nam vse Celje, vse Celje.

Blažena: Često ga tare taka žalost in skrb za dom mu neprestano gloda dušo. Usliši mu to prošnjo, da se umiri revež.

Herman: Da imaš slutnje tega nisem vedel. Slutnje so včasih pomenljive. Po starih kronikah se najde, da ženske v slutnjah spovijejo.

Herman mlajši: O, k Frideriku, Frideriku, oče!

Blažena: Povsod na svetu bilo bi to človeško, tu pa je oče zoper naturo vstal.

Herman: Zredil si se. Ta puhla mast te vleče k tlom, v tej masti skrivajo se tvoje temne slutnje. Ne kockaj in ne pij in jahaj, mnogo jahaj na svežem zraku. Potujta srečno!

Herman odide.

Herman mlajši: Ostani, oče, samo še trenutek ostani. Odšel je, zdaj je vse izgubljeno. Nesreča se

vali na Celje, nesreča na nas vse, jaz je odvrniti ne morem.

Blažena: Karkoli se zgodi, vedno bom stala ob tvoji strani. Najbolj si moj, kadar si mehek in slab. Ne toži, daj mi roko in pojdiva odtod. Tega starca ne ukloniš z nobeno prošnjo, močnejši kakor midva mora priti nanj.

Herman mlajši: Moj brat in oče sta se srečala v nasprotju. Oba sta zase vsak svoj strašni svet... in zdaj je vse končano. Ne slišiš plahutanje gavranov krog naših dvorov?

Blažena: Ostavi svoje črne domišljije. Čuj, godci že godejo. Pojdiva hitro, da naju ne zajame ta brezbožna veselica, ki jo pripravlja tvoja sestra in kraljica.

Oba odideta.

Fridejo sluge s svečniki in Aron Salobir, ki ostane sam.

5. prizor.

Aron Salobir in Pater Melhijor.

Aron (sam). Marina! Marina! Vse je tu kakor na nožih in tako mi moje glave, da sem postavil dober kvas. Krasno se iztekajo moje številke. V prah in pepel se je sesul Jeruzalem, ko je bila mera polna. Celje ni Jeruzalem in jaz sem božja ličinka na tvojih koreninah, ošabni Herman. Marina! Kje je, kje se mudi? (*Pritava Pater Melhijor.*) O, to je druga božja ličinka. (*Aron se skrije.*)

P a t e r M e l h i j o r: Kamor stopim, sama vrata... Tu zopet — vrata. Kadar človek pogleda kozarcu do dna, najde tam Horacija ali pa ti Sokratov dajmonijon na uho šepeta, da je menih nepotrebno bitje na svetu. O, je čas domov. Ta novi «turn» smo danes pošteno zalili. Vitezi so vsi pijani in vitezice jim vriskajo na prsih. Pravijo, da še od vina nihče ni umrl, a mnogo se jih je rodilo. Najbolj poredni so tisti, ki na «što — što» govore in «boga — boga» kličejo. Jezik jim je kakor kranjski, le nekaj malega popačen. Dominus Eneja je prejel za svojo slabo odo lepo dobro faro in še druge mastne prebende mu vise nad loncem. Kraljici je prijeten naš Eneja in če bo znal, utegne daleč priti. Gospoda Friderika pa so pripeljali Ogri kakor dečka, ki se izgubi na sejmu. Nauk iz tega: Ne ženi se na lepo lice, če ni obrobjeno s cekini! Ali pa drugi nauk: Prst božji je potipal Celje tam, kjer ga najbolj skeli. Ali pa tretji nauk: Ti, pater Melhijor, ne vtikaj nosa, kamor ti ni treba, zakaj če jo preblizu kraješ, se od čebule oči rosijo. Tega juda bomo pa krstili in ime mu dali Melhijor, da, Melhijor!

A r o n (*skrit*). Čestiti pater Melhijor!

P a t e r M e l h i j o r: Ta glas me kliče, kdo je?

A r o n: Ti in jaz sva si razdelila svet. Kdor je proti tebi in ni z menoj, mu ni obstanka.

P a t e r M e l h i j o r: Kaj govoriš, kdo govori?

A r o n: Kdor pa se hoče meriti z menoj in se ne namlanja na tebe, mu tudi ni obstanka.

Pater Melhijor: Da niso to strahovi, kost ti črna!
Aron: Rim in Jeruzalem! Celjski so zadeli v moje mreže, gorje jim, ako izgube še tebe. Celje se pogrezne.

Pater Melhijor: Gorje, tu straši, straši!
Pater Melhijor zbeži.

Aron: Odgnal sem ga. Marina, Marina! (*Vstopita kraljica Barbara in Eneja Silvij Piccolomini.*) O, majestat!

6. prizor.

Kraljica Barbara in Eneja Silvij Piccolomini.

Barbara: Hej, služba! Na moji mizi je debela knjiga. Naj mi jo kdo prinese. (*Aron odide.*) Da ti iz Virgilija dokažem, kako se varaš o Didoni. Trenutek, ko prehaja valovanje krvi dveh razumnih bitij v eno samo strastno trepetanje, je vreden več nego vsa zaljubljena antika. Kraljica Didona je bila prava pastirska gos. Ko je pretakala solze ljubezni, stavim, da ni imela na sebi čiste srajce. Ciganka Kleopatra je delala v ljubezni politiko, a Mesalina se je sesula vase kot star izkopan rudnik. Razum v ljubezni in uživanju, to je edina sreča.

Eneja Silvij: Ne, kraljica. Vsak dan nam kažejo primeri živi, da goreča srca sledijo posebnim zakonom, silnejšim nego je razum.

Barbara: Kakšni so tisti primeri živi? Sem jaz, si ti, sva midva obadva? Molčiš, Eneja, klasik, ti latinec!

Povej mi rajši, čemu je ta Virgilijev Eneja tesal ladje za beg, ko je najbolj gorela zanj Didona!

Eneja Silvij: Ne vem. Premlad sem, ne razumem.

Barbara: Jaz pa razumem, ko ti gledam v te črne strastne južne oči.

Eneja Silvij: Kraljica, tega nisem vreden —

Barbara: Ne ljubim, da se mi umikaš. Bodi hraber, kakor si mlad in lep.

Eneja Silvij: To slišim rad kot mož — a kot duhovnik?

Barbara: Na kostniškem koncilu so najbolj divjali kardinali. Rili so po grehu kot vepri v blatu.

Eneja Silvij: Po svoji vesti kardinali — jaz po svoji.

Barbara: Ogenj ti seva iz teh črnih južnih oči in na čelu ti blesti odsev genija. Samo genij sme nasladam do dna, ker samo genij more. Eneja Silvij, premisli dobro, laska ti — kraljica.

Eneja Silvij: Da, majestat — a jaz ubog kaplan.

Barbara: Moj sladki mali! Napravim te za škofa, hočeš, za kardinala! Prekrasno bi sedel rdeč klobuk na tej kodrasti glavi.

Eneja Silvij: Za škofa, za kardinala? O, sanje blažene.

Barbara. Se lahko uresničijo.

Eneja Silvij: Stremljenje moje gre visoko pri Bogu in ljudeh. Jaz čutim v sebi neizmerno silo in hrepenenje po slavi me razjeda. O, vladati! Vladati na srečo vseh ljudi! Razbiti to srce v milijone

isker in vsakemu človeku dati del svojega blaženstva! Verjeti kar ne morem. Je to mogoče? Ta kraljevska bela roka —

Barbara: Bo vodila usodo tvojo.

Eneja Silvij: Beseda majestata! O, zdaj vidim, to je očitna božja volja in vsi moji nazori se ji vdano klanjajo.

Barbara: Popeljem te s seboj v kraljevski Budim in tam v višavah veličanstva se menjajo nazori. Moja sreča, da si duhovnik. Duhovnik velja za tolažnika ženske duše, kraljice kot kmetice, in v naši Sveti Cerkvi nizki rod še ni ovira za skok po lestvi kvišku. Daj mi roko, Eneja.

Eneja Silvij: Mogočna kraljica. Moja duša je žejna širokega življenja in krik mladosti moje jo ovije kakor trnjev venec. Vse moje sanje, pridavljene in skrivane pred svetom, so zacvetele žarko, ko sem ugledal prvič ta junonski stas. In ljubav je prišla. Ogledala se je s prestola k meni ter se družì zdaj z milostjo kraljice. To je edino, kar me plaši...

Barbara: Čemu bojazen?

Eneja Silvij: Bojim se brezna strasti — brez ljubezni.

Barbara: Boj se ljubezni brez strasti brezna, boj se ljubezni skrite mučenice. Boj se žgočih noči in podlega pričakovanja bele zore, ko neumevano srce berači pri razumu za senco borne nade in za klaverno obljubo izpolnjenja. Boj se lažnivih bajk.

Eneja, in pomni, da je ljubezen naše najvažnejše opravilo.

Eneja Silvij: Sreča, ti velika moja sreča! V nesmrtna dela bom zakoval ime kraljice in pozna pokolenja bodo brala mojo hvalo kraljevski Veneri, Barbari Celjski. Ave, regina!

Barbara: Ti boš velik in srečen, dokler me vidiš lepo.

Eneja Silvij: Pregovor slove, da je najlepša vedno le prva občudovanka.

Barbara: O, neizmerna slast za ženo, biti komu prva v sanjah!

Eneja Silvij: In na prestolu moje duše prva, prva.

Aron prinese knjigo.

Barbara: A tu je knjiga, ljubljeni moj Virgilij. Vabim te, Eneja, pridi k meni in še nocoj prebereva ta krasni spev o Didoni. A zdaj me spremi, med goste pojdeva, povesti hočem kolo.

Oba odideta. Aron se reži za njima. Zunaj godba. Čez oder prehajajo veseli gostje. Pridejo Pater Melhijor, Jošt Soteški in Herič. Aron se plazi ob stenah.

7. prizor.

Pater Melhijor, Jošt Soteški, Herič in Aron. Pozneje Kolo in Dva paža.

Pater Melhijor: Tu je ropotalo, tu govorilo. Pri tehle vratih sem stal, ko je brnelo name. Nekaj o Rimu in Jeruzalemu in o sodnjem dnevu.

Jošt: Da se vam ni zdelo, čestiti pater Melhijor. Tu je nocoj toliko hrupa, da ste gotovo zamenjali človeški glas s strahovi.

Herič: Saj ni še polnoči, dúhovi pa volijo to pozno uro.

Pater Melhijor: Verjemita mi, hrabra viteza, natančno sem razložil: Rim in Jeruzalem. Rim je Rim in v Rim vsi gledamo, kaj pa je hotelo z Jeruzalemom reči, to mi je uganka.

Herič: Verjeti kar ne morem, da bi se strah poskušal nad tem svetim možem.

Jošt: Zakaj ga niste zagovorili?

Pater Melhijor: Ni bilo časa. Govorilo je in govorilo, kakor sam plešec Elizej, in ko je prenehalo, ni bilo časa. Povem pa vama, hrabra viteza, da je bilo to — znamenje.

Herič: Znamenje?

Jošt: Od živih ali od mrtvih?

Pater Melhijor: Od živih in od mrtvih. To je tako, da vesta: Teče, teče življenje naše, gre mirno svojo pot, na videz brez spremembe. A kadar dozoreva na polju žitni klas — ali pa se ima utrčiti na nebu moja ali tvoja zvezda, tedaj stvari okrog poslušnejo nemirne in dajejo znamenje z nenavadno posebnostjo.

Jošt: A kaj imajo mrtvi z nami?

Pater Melhijor: Mrtvi onstran groba imajo za nas ljubezen, kakor prej v življenju, ali pa sovraštvo.

V ljubezni nas svariijo pred nesrečo, v sovraštvu nas pa strašijo za prizadete jim krivice.

H e r i č: Res, čudno. Tudi Bošnjaki na Gradu so videli. Pravijo, da se je prej v mraku dvignila iz novega stolpa velika črna senca in je prekrila čez in čez nebo.

P a t e r M e l h i j o r: Tudi Bošnjaki so videli? O, to so znamenja, znamenja so. Kažejo se nam v naturi pred velikimi dogodki in pomnite, možje, da se krog Celja plazi neki zlobni duh. Bog nas obvari.

Pripleše Kolo in loči Patra Melhijora od ostalih.

J o š t: Njuška meniška, krokar fraterski. Strahove vidi in o Rimu se mu blede. Laže kakor kupljena vest. Stavim glavo, da ni ničesar videl razen vinčeka. *(Kolo se izviije iz dvorane in odpelje Patra Melhijora.)* Kakšno je vreme zunaj?

H e r i č: Temno in oblačno, na nevihto se pripravlja.

J o š t: Vidiš, to je tista črna senca, ki je Bošnjakom nebo prekrila. Ni čudežev, prijatelj, in po smrti obležiš na zemlji kot zaklani vol. — No, meni je prav, da je izostala naša nočna dirka. Že veš za geslo stražam?

H e r i č: Nocoj je geslo »stolp«.

J o š t: Ne, ni več »stolp« — nocoj je geslo »Veronika«. Stari Herman je sam obhodil straže in geslo premenil. Dal je zapreti vsa vrata.

H e r i č: Mene je vsega tega strah.

J o š t: Počakaj nekaj dni in videl boš reči, da ti bodo stali lasje pokonci. A glej, tudi Aron je tu. To lice,

glej! Tako je, kakor da bi ponarejal pečate in slab denār koval. Hoj, Aron, kako sem ti ukazal? Trikrat na dan, da veš, če me vidiš ali me pa ne vidiš, se moraš prikloniti tje proti Vojniku v severno stran, kjer je moja domovina. Klanjaj se, Aron! (*Aron se priklanja živo.*) Tako, zdaj stopi sem, uho nastavi. (*Jošt šepče Aronu na uho.*) Torej nocoj — in pripravi na to Marino. Si razumel?

Aron daje znamenja. Dva paža priskakljata.

Dva paža (*menjaje se*). Vitezi cenjeni — vitezi hrabri — na ples se ravnajte — v kolo stopite — kraljica ga vodi — v kolo hitite — hitite, hitite.

Dva paža odskakljata.

Herič: Odkdaj je žid na dvoru? Ničesar ne razumem, kar uganjaš ž njim.

Jošt: Stopiva v kolo. Spotoma ti vse razložim.

Jošt in Herič odideta za gosti. Aron se ogleduje in odpira počasi stranska vrata. Pride Veronika Deseniška.

Aron: Marina! Tu sem, gospa.

8. prizor.

Aron Salobir in Veronika Deseniška.

Aron: Previdno, počasi, tiho. V teh starih dvorih midva sva nezvana gosta, dokler nima prostosti moj in tvoj gospod.

Veronika: Kje je, kako se mu godi? Je zdrav in še pogumen? Si bil pri njem?

Aron: Posrečilo se mi je.

V e r o n i k a: Je res? Te tvoje oči so ga videle, ta usta dihalo ž njim isti zrak, te noge šle čez prag, ki ga je tudi on prestopil?

A r o n: Ob tvojem imenu je zatrepetal in ko sem mi razložil, zakaj si tu na dvoru, je dvignil k tebi zakovano roko.

V e r o n i k a: Povej mi, kje je tisti hodnik, kje so tista vrata? S temi rokami bom prekopala najmočnejši zid in dvignila najtežja vrata.

A r o n: Do njega ti ne moreš, gospa.

V e r o n i k a: Ne morem? Gore se bodo premikale za njega, zidovje se lomilo na dvoje, verige se drobile v prah. Povej mi samo, Aron, kje je?

A r o n: Tu spodaj pod železnimi zapahi in pod močno stražo.

V e r o n i k a: Hitro, hitro, Aron. Pojdi in razsuj zlato med straže in zunaj na dobri pripravi konje. Nocoj ga rešimo iz ječe, nocoj je čas, ko tone dvor v zabavah in veselju.

A r o n: Nocoj ne in nikoli ne. Stari Herman je na vse pripravljen. Friderikov beg iz tega dvora bi vzel svobodo tudi tebi.

V e r o n i k a: Oj da, resnično. O, zakaj sem ti verjela? Tu sem kakor v pasti. Aron, Aron, srce mi neprestano pravi, da si me tudi ti izdal.

A r o n: Nikakor ne, gospa. Umiri se, gospa, poslušaj mojo pamet, ti trenutki so predragoceni zate. Saj pomniš še, gospa, zakaj sva se utihotapila v te dvore!

Veronika: Ti si imel namen.

Aron: Naklep za tebe.

Veronika: Izrekel si ga prvi — ti.

Aron: A v srcu si ga ti spočela...

Veronika: Da, v mojem srcu jaz...

Aron: Kako ga izvršiš, če si ne upaš, izreči ga z besedo.

Veronika: Izvršiti vse, si ti se sam ponudil.

Aron: Naneslo je drugače, gospa. Zastrazen stari Herman spi, oblast njegova mu je podnevi in ponoči zvest čuvaj. Ti pa si, gospa, najlepša v dvoru in daleč naokrog najlepša si gospa...

Veronika: Kako, z lepoto mojo grešno naj naklep izvršim?

Aron: Pohotni starec Herman ima navado, da kliče v noči vina in jemlje sladostrastje od najlepše v dvoru.

Veronika: To pot je do njega?

Aron: Edina pot.

Veronika: Kaj jaz — njegova snaha?

Aron: Iz lica v lice — njemu še neznana snaha.

Veronika: Kako bi to?

Aron: Ta votli prstan tu na tvoji roki, gospa, saj pomniš, ko si ga jemala od mene... V njem je vse potrebno.

Veronika: V tem prstanu je strup — za moj obup.

Aron: Izlij, gospa, ta sok mu v kupo vina. Zaspal bo blaženo. Na drugem svetu njegove vele roke ne bodo več iskale — ženskega objema.

V e r o n i k a: Kaj tako nizko moram za tem, kar ljubim?

A r o n: Opomni se vsega, gospa, opomni se. Spomni se požganih Desenic in svojega očeta. Braneč tvoj dom in tvojo srečo je z zevajočo rano na čelu obležal mrtev na domačem pragu. Spomni se sina svojega. Skrila si ga v leseni bajti kot ubogega rejenčka. In tudi za njegovim sledom pošilja Herman svoje črne hlapce.

V e r o n i k a: O, groza! Kje je še na svetu bolj nesrečna mati!

A r o n: Odloči se, gospa. Le kratek hip bo trajalo dejanje — in celjskih dvorov zlati ključ bo tvoj.

V e r o n i k a: Vse se je zgnetlo v meni. O, da bi smela na glas zakričati. Rotim te, nebo, in vprašam: Ali smem? Ve, sence mojih staršev, prikažite se mi in mi povejte: Smem? Kličem tebe, dno pekla, me sprejmeš še po takem činu vase?

A r o n: Vse smeš, kar smejo drugi s tabo. Ne oklevaj, gospa, in pomni, da stari Herman tudi ne okleva. V višavah njegovega rodu si ti za njega nadležen črv in brez vesti te bo pohodil s svojo težko nogo.

V e r o n i k a: A kaj poreče on? Kako bi njemu po takem činu še mogla zreti v lice?

A r o n: Gospodu Frideriku? Uvidel bo potrebo tvoje žrtve in odpustil. Zakaj njegova žrtev — kliče tvojo žrtev.

V e r o n i k a: Klevete podle ne ponavlaj, Aron.

A r o n: Ohranil sem skrivnost za ta trenutek in zibal te v omami, da ne bi ti omagala pod tem bremenom. A zdaj je čas, gospa, izvedi resnico: Friderik, tvoj mož, je z lastno roko vzel življenje svoji prvi ženi, da bi te mogel dvigniti iz nič — visoko.

V e r o n i k a: Vse to prevara je, vse to je gnusna laž.

A r o n: Ljudje ubijajo za skorjo kruha in za slast ljubezni, gospa.

V e r o n i k a: O, jaz da sem bila v nebo ljubezni vzeta od njegovih, od krvavih rok!

A r o n: Najprej je ljubil tebe — in potem moril. Zato njegova žrtev — kliče tvojo žrtev.

V e r o n i k a: O, slast njegove žrtve, opijani me. Vzemi mojemu razumu vso razsodnost in zazibaj mojo vest, da se ne plašim več ničesar in da pozdravim to veliko srečo, biti mu enaka tudi v grehu. Da se pogrezam ž njim v solze in bolečine, ko ni mi dano, da ga dvigam k zvezdam.

A r o n: Dejal je Friderik: Povej predragi moji ženi, naj ne izbira sredstev. V sili je samobramba, dejal je, dovoljena tudi pred očetom.

V e r o n i k a: Tako je on govoril?

A r o n: Dejal je šepetaje, boječ se straže, in še v šepetu je zvenel njegov ukaz.

V e r o n i k a: Če sem pokorna njemu, kaj me še ovira?

A r o n: Odloči se, gospa.

V e r o n i k a: Kako bi najhitreje, najbolj učinkovito?

Aron: Nemara še to noč. Jaz se potrudim in vse tako napeljem, da te pokliče Herman še nocojšnjo noč. Gotovo te pokliče, gospa. Zakaj o tvoji neodoljivi lepoti že govori ves dvor. Tvoja lepota, gospa, je strašna kakor greh, usodna, da bi rušila prestole, mogočna, da dvigala bi jih ponovno iz prahu. Še jaz bi bil, gospa, tvoj slepi suženj. Da ni, kar je, in da bi bilo mogoče, kar čutim zate, jaz bi te odpeljal, gospa, kam v blaženo deželo solnca, sanj in smeha, kjer ni ne Hermanov, ne Celja in strasti sebičnih, in ne dolžnosti maščevanja. (*Godba.*) Čuj, godba. Na celjskem dvoru se igrajo rimskega pogana. Proč vsa slabost, ti zvoki godbe naju kličejo. Storiva, kar nama dana dolžnost vелеva, ker ti si moja — jaz bom pa tvoja žrtev.

Veronika: Da, Aron, dobri Aron, slutnja, da si me ti izdal, me noče zapustiti. A jaz že grem v usodo, jaz moram. Morda si me izdal, morda me nisi, vseeno, jaz verujem trdno, da ne boš nikoli izdajalec mojega otroka. Glej, Aron, to ogrlico iz biserja. Te prosim, Aron, podaj se tje k rednici in ogrlico dečecu na vrat obesi. Naj bo zaznamovan, naj ve, odkod prekletstvo njegove matere, če pade enkrat tudi nanj usoda. In čuj me, Aron, nobena lakomnost naj te ne zapelje, obljubi, Aron, glej, prosi te mati.

Aron: Prisegam ti, gospa, pri Bogu.

Veronika: O, moje tiho Zagorje, kjer teče zibka mojemu sineku — sladkemu dečecu...

A r o n: Pogum, gospa, pogum. Svojim čuvstvom daj maha po dejanju in ne pred njim.

Aron se izmuzne. Veronika v joku na tleh ne sliši vse glasnejše godbe in ne vidi kolašev, ki priplešejo v dvorano. Kolo vodi kraljica Barbara z očetom Hermanom. V kolu so Jošt Soteški, Herič in Poslanik kralja Tvrтка. Kolo zagrne Veroniko in obstane. Vstopita Pater Melhijor in Eneja Silvij Piccolomini. Vsi zro na Veroniko.

9. prizor.

Kolo in Veronika.

Barbara: Kdo je to čeljade?

Veronika: Od službe sem, ime mi je Marina.

Barbara: Nisi morda hotela v kolo?

Veronika: Ne, zašla sem si v teh belih dvorih.

Barbara: Ti si objokana. Ti je storil kdo krivico?

Veronika: Največ krivic nam prizadene lastno srce.

Barbara: Čudno. Moj dragi oče, kaj je s tem dekletom?

Herman: Povej nam Jošt Soteški, kaj je s tem dekletom?

Jošt: Jaz vem, da vešče same k ognju silijo.

Veronika zbeži.

Barbara: Eneja Silvij — evo ti Didone.

Eneja Silvij: Da, krasna je.

Barbara: Krasna?

Eneja Silvij: Najlepša vseh žena, kar sem jih videl.

Barbara: Tako? Spovejte jo. Kolo gre naprej.

Tih smeh. Kolo se postavi in se vije ob zvokih godbe.

Z a v e s a.

TRETJE DEJANJE.

Soba pred Hermanovo spalnico. Noč. Zunaj nevihta.

1. prizor.

Pred sveto podobo kleči Eneja Silvij in moli. Aron Salobir pride previdno.

A r o n: Duhovnik iz Siene...

Eneja Silvij: ...in ne pelji nas v skušnjava, temveč reši nas vsega hudega... In pomiri moje divje želje, ukroti mojo težko strast...

A r o n: Duhovnik iz Siene naj podvije svojim željam plahe noge...

Eneja Silvij: Kdo si? Služabnik! Ne moti me v molitvi.

A r o n: Meni strasti čez glavo ne šumijo..

Eneja Silvij: Ti drzni sluga!

A r o n: ...in strahopetna vest ne lomi trdne volje. Že veš novico?

Eneja Silvij: Ti zviti Izrael!

A r o n: Razkačil si kraljico. Njen majestat besni. Po plesu je razbila veliko ogledalo. Stražam je uka-

zala v orožje in zdaj o polnoči začela s spremstvom dvor.

Eneja Silvij: Njen majestat besni — jaz molim.

Aron: Njen majestat besni in vsaka njena želja sedi na tronu. Zato se reši, Eneja Silvij. Ko greš iz te dvorane, pojdi tu na desno po hodniku...

Eneja Silvij: Zakaj na desno?

Aron: Na levi na hodniku so mrke straže Ogrov, in ne bilo bi prvič, da je kraljica ugrabila kodrastno moško glavo.

Eneja Silvij: Pojdi proč, Aron.

Aron: Na dušek bo izpila tvojo sladko mlado kri in v neutešenem drobovju kraljevske Mesaline se potopijo tvoji ideali. Le bliže, bliže tronu, kdor nosi svojega moža na prodaj.

Eneja Silvij: Žalitev majestata...

Aron: Ti si rešen po hodniku — tu na desno... Ko pa izveš, kdo je najlepša vseh žena na dvoru, bodi ji v sili na pomoč, Eneja! Ker le po tvoji krivdi je ona zdaj kraljici tekmovalka.

Eneja Silvij: Kdo je? Ti veš?

Aron: Veronika.

Eneja Silvij: Pregarjana Veronika?

Aron: Da! Ti si rešen — tu — na desno — za njo pa ni ne desnih in ne levih vrat iz tega dvora.

Pridejo Herman, Pater Melhijor in Jošt Soteški. Aron odide neopažen.

2. prizor.

Herman, Eneja Silvij, Pater Melhijor in Jošt Soteški.

Herman: Eneja Silvij čaka. Pred spanjem nam z molitvijo posvečuje pregrešne te prostore. Eneja Silvij, hvala! Hvala vam vsem za zvestobo in vdanost. Eneja Silvij, le kratek čas si tu na dvoru in že si nam pokazal vrline svojega duha. Kraljica te je počastila z lepim darom, jaz pa še dodajem tvoji plebaniji dohodke treh vasi in svečo v cerkvi za večno luč. Pa tudi tebe, patre Melhijore, se opomnim. Tri nove izbice ti ustanavljam za nove tri redovnike... vrh tega naj ti služijo odslej konjiški vinogradi... recimo črnine dvajset veder letnih. Tako, obema, draga moja, hvala! Posvetna oblast je brez soglasja z našo Sveto Cerkvijo sirota — in ime Gospoda bodi počaščeno.

Eneja Silvij: Na vekov veke.

Pater Melhijor: Amen.

Herman: Vajino zahvalo sprejemem ob drugi priiliki. Današnji dan me je zelo utrudil. Mučijo me tudi neki dvomi. Tako sem star in sam... O, kakor ledenik bel vrh sinjih gor... je starec sam v življenju... vse vidi z vrha jasnega in vse razume... a kdo ozre kedaj v njegovo se samoto...

Eneja Silvij: Molimo očenaš! V tej vzvišeni molitvi je vsa tolažba bolni duši.

Pater Melhijor: Molimo litanije... Davidove psalme... o Jobu premišljujmo...

Herman: Da, treba bode. Poprej pa vaju prosim
važnega nasveta. Sta videla na plesu tisto žensko?
Kako je vse očarala. Poslanik kralja Tvrтка je od
nje uročen, a Jošt je videl, kako se je za njo
utrinjal ogenj.

Jošt: Prišežem, da je res. Izpod petâ so ji švigale
krvave iskre in tudi pod pazduho ji je svetlikal
ogenj.

Eneja Silvij: Zares, prikazen nenavadna, vidovita.
Pater Melhijor: Lepota za napotje in spotiko.

Herman: Verujeta li vidva v prikazni in privide?

Pater Melhijor: V strahove in hudiče?

Eneja Silvij: V belo ali črno magijo?

Herman: Tako na sploh... Verujeta li vidva v
čarodejstva, kakor jih preganja naša Sveta Cer-
kev?

Pater Melhijor: Verujem vse, kar Cerkev vero-
vati ukazuje.

Herman: Eneja Silvij?

Eneja Silvij: Ne vem, kaj mislite, gospod.

Pater Melhijor: On ni bil zraven, ne more vedeti.
Jaz sem jo slišal. Bilo je prej ob prvem mraku,
ko sem slišal mijavkanje, bi rekel, neko kruljenje
in krivo prerokovanje. Še zdaj me trese zona.

Herman: Zares, častiti oče? Moj strah pa gre veliko
dalje. Saj poznate to žalostno prigodbo z mojim
sinom. On je zdaj na tleh in meni na voljo dan.
O njej, o zapeljivki pa ni sluha.

Pater Melhijor: O, čudež božji! Jaz domnevam...

Herman: Domnevaj, pa ne reci, patre Melhijore!
Daj Bog, da se v domnevah varamo, Eneja Silvij.
Ako pa stoji v njegovih sklepih, da se v podobi
tiste čarovnice s plesa skriva ona, tedaj imamo
kot možje dolžnost dejanja —

Jošt: Da jo iztrebimo.

Pater Melhijor: Storimo kakor vode. Kadar so
nečiste, stopijo vode v povodenj in ne upadejo,
dokler ne vržejo na breg ostudnega mrliča.

Herman: Do jutri vse izvemo. Pamet pa velevala, da
že nocoj premislimo primer.

Pater Melhijor: Kdo bi še dvomil, da so čarov-
nice! Pri vas na Italijanskem jih morda ni, Eneja
Silvij, pri nas v deželi pa so prave čarovnice.
O, jaz to dobro vem. Črni kozel, kozel satan, je
njihov bog, katerega častijo s posebnimi obredi.
Za sveto vodo imajo satanovo scalnico, a dim stru-
penih in smrdečih rož jim je kadilo. V kropilniku
je žrebčev rep in pri daritvah vino — nečista
ženska kri. Jahajo na metlah h kozlu satanu, ki
jih podučuje vseh črnih ved in znanosti. In čim
starejša je takšna čarovnica, tem bolj nevarna je.
Kadar pa zasluti svojega konca kraj, tedaj se
dvigne kam nad hladno vodo in pade v njo. Vsaka
čarovnica utone. Po njeni smrti pa ni takšnega
bogastva, da ne bi se razsulo, če je pred svojo
smrtjo v tistem domu živela čarovnica. Zato jaz
pravim, kar na delo, na noge zoper satana!

Herman: Idi in stori dobro, patre Melhijore!

Pater Melhijor: Trenutka več ne čakam. Eneja Silvij naj spiše učeno spomenico, jaz pa grem in dvignem armado črnih fratrov po deželi. In pre-den se zdani, pripravim ljudstvo in meščane na veliko sodbo. Beračem, postopačem in bogomolj-kam na cerkvenih pragih dam prvim vohat ča-rovnico.

Herman: Idi in stori dobro, patre Melhijore!

Pater Melhijor: Čarovnica tu na dvoru? Zapeljivka našega gospoda? O, ti moj ljubi Jezus! On naj piše, jaz pa vse pripravim. Na noge zoper satana. (*Odide.*)

Herman: Eneja Silvij, rad bi vedel tudi tvoje mnenje

Eneja Silvij: Čudna so pota Gospodova.

Herman: Od tebe, učenjaka, je to malo.

Eneja Silvij: Jaz sem služabnik božji!

Herman: Kam meriš, kapelane?

Eneja Silvij: Odpusti mi nocoj, gospod.

Herman: To je vse?

Eneja Silvij: Svetujem še gospodu, da moli očenaš pred spanjem, počasi in s preudarkom, samo en očenaš.

Herman: Idi proč, duhovnik. (*Eneja Silvij odide.*) V mojih ječah gnijejo prelati, Eneja Silvij! Pater Melhijor je božji volek, on bo letal, kakor mu ukažeš. Na tega gizdavega Laha mi pa pripazi, Jošt. Kraljica ogarska je vsa v plamenu zanj, to

mi utegne zmešati račune. Zdaj pa mi reci, kaj je z blagorodnim mojim sinom, je pripravljen?

Jošt: Vse je gotovo.

Herman: Aron mi pošlje njo, ti pa pripelješ njega.

Jošt: Njega pripeljem tu na vrata tajnega hodnika v trenutku, ko bo vaša izpoved z Veroniko pri kraju. Tako, jaz mislim, bi se dal izkresati podarek, važen za njen pogin.

Herman: Izvrstno. Pripelji Friderika tod — in stoj pred temi vrati z njim. Ko jaz razkrinkam čarovnico z glasnim klikom, tedaj odpri in vstopi. Tod pojdi torej. (*Jošt izgine skozi vrata tajnega hodnika.*) Na desno, na polici so bakle. Z mojimi jetniki spodaj ne govori! Da si ne zajdeš v labirintu!

Svetloba bakle obsije Hermana. Od spodaj kriki jetnikov. Joštov glas pada vedno nižje.

Jošt: Znam jaz ta pota! Tu — na levo — je grob zazidanega sina-grbavca — grbavca. Tu — na desno...

Herman zapre vrata. Daljni grom.

3. prizor.

Herman sam. Pozneje Privid grbavca.

Herman: Tulijo moji jetniki. Od glada jim poka drobovje. (*Odpira vrata. Kriki jetnikov.*) Hej, častiti vi prelati! Hej, vi cenjeni plemiči in vitezi hrvatski! Očistil sem dodobra vso zemljo med Dravo in Savo te viteške golazni in zdaj prigrnem Bosno.

Še je prostora v mojih ječah za trde bosanske glave. Kakšen glas je to? Kot krik otroka! (*Zaprevrata.*) Grbavec? Podložil sem te svoji volji in v smrt si moral, četudi si rojen iz mojih beder. Celjan — pa grbav? Kdor vlada, mora biti lep. (*Grom. Prikaže se majhen, nerazvit deček in izteza roke po Hermanu.*) Proč, ti nakaza! Kaj laziš tod za mano? Saj si že davno mrtev. Kaj se grohotaš?

Privid: O-če, o-če!

Herman: Ti me kličeš oče?

Privid: Mojega rojstva te je bilo sram in si ukazal, da so me zazidali v tem zidovju. Pa nisi vedel, da je v tej nakazi, iz tebe porojeni, tlela spasonosna misel za naš rod od kolena do kolena. Previdnost ti je dala trn za pokoro, iz tega trna pa bi se bil razvil bohoten cvet. Ti pa si bil ošaben, zato me čuj: Zijali bodo prazni tvoji dvori in Celje bo beračilo za drenov grm, da bi mu bil naslednik.

Herman: Saj vem, kaj si! Izgini! (*Bije z mečem, Privid izgine.*) Izgini, ko te izven mene ni! Kako zabaven duh! Tako se nagromadi v duši črna misel in lebdi nad mano! Eneja Silvij pravi, en očenaš, samo en očenaš za tesno uro. (*Poklekne z mečem v roki.*) Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua... Voluntas tua? Tvoja volja? A kje sem jaz? Kaj more biti tvoja volja druga nego moja? O kakšni volji sanja kamen v tem zidovju? In črv, ta ropar večnosti, kaj dvomi v sebi črv? Fiat voluntas tua?

Ne dam, ne dovolim, da bi nadležna vest skalila mojo jasno misel. Fiat voluntas mea! Moja volja naj se zgodi. Kako ob tem hotenju beže podobe moje lastne domišljije. Vse mi je jasno kot jeklo tega meča. Zaveznik, dobrotnik, prijatelj! Ti vladar in oče reda od vekomaj do vekomaj. Moj sin te je oskrnil, jaz pa ti vrnem zopet tvoj hladni čisti blesk. Fiat voluntas mea. (*Privid se prikaže iznova.*)
Stoj!

Privid: Ubog si, oče moj. Vsa tvoja moč in slava se spremeni v pepel in prah. Smrt se reži nad tvojim rodом. Glej, bratec moj prihaja. (*Prikaže se duh Hermana mlajšega.*)

Herman: Dva sina, dva otroka moja!

Privid: Za svoje grehe sluti oče zlo usodo svoje dece. Hočeš videti še več?

Herman: Haha! Ve sence iz onstranstva, ve ste laž! Dokler stojim na tehle nogah, ve ste laž. (*Bije z mečem, privida izgineta.*) Pomoč! Luči! Posvetite! (*Pride služabništvo.*) Zbudite mi Heriča. Naj nemudoma sedla najboljše konje, naj pohiti za mojim sinom Hermanom in naj mi ga pripelje, če je še živ!

Služabništvo odide. Ostane Aron Salobir.

4. prizor.

Herman in Aron Salobir.

Herman: ... Če je še živ ... Kaj nimam jaz še sina Friderika? In vnuka tudi še imam. Kot lastavičje

gnezdo, sreča še visi na mojem domu, kot lastavičje gnezdo, pripeto v varnem kotu. O, sinko Herman, ti in tvoje slabe slutnje!

Aron: Gospod prejasni, zunaj je nevihta. Grmi in bliska se. V dvoru je vse nemirno, nihče ne spi... Njen majestat, kraljica, razburjena zahteva laškega kaplana, Eneja Silvij pa je izginil neznano kam.

Herman: Če mislimo na smrt, je vsak trenutek poln vstajenja, in ti prividi niso nič, so prazne misli, spočete v strahu.

Aron: Izginil je.

Herman: Kdo je izginil?

Aron: Eneja Silvij. Ukaz najstrožji majestata ga ne najde. Poslanik kralja Tvrтка...

Herman: Kaj je s poslanikom?

Aron: Poslanik kralja Tvrтка razpošilja sluge in hoče siloma imeti lepotico Marino. Zato je čas, da ti po njej ponudim kupo vina, obljubljeno in naročeno, skrivnostno kupo vina.

Aron se umakne. Veronika s kupo v roki pride.

5. prizor.

Herman in Veronika.

Herman: Kdo si ti?

Veronika: Tu je napoj za gospodarja.

Herman: Kdo ga je pripravil? Te tvoje bele roke?

Veronika: Da, jaz sem našla milost pred gospodom.

Herman: Kako ti je ime?

V e r o n i k a: Marina, moj gospod.

H e r m a n: In veš, da mi boš služila do bele zore in mi z mladostjo vedrila trudno glavo?

V e r o n i k a: To vem, gospod.

H e r m a n: Si vešča vseh umetnosti v ljubezni? Takšnih, ki starcu raztopijo v žilah led in mu za hip pričarajo mladostno hrepenenje?

V e r o n i k a. Kdor mi je pokoren, ga očaram vsega.

H e r m a n: S čim bi me ti očarala? Devica menda nisi.

V e r o n i k a: Ne, zrela žena sem.

H e r m a n: Si vajena razgaliti telo pred moškim?

V e r o n i k a: Da, tvoja sužnja sem. Pij, gospodar.

*Herman vzame kupo. Veronika zapleše in govori pojoče
uspavanko.*

V zamorski deželi je temno jezero,
je temno jezero z visokim otokom
in grad na otoku je z zlatimi okni,
na oknih pa zarja večerna rudi...
rudi... rudi... rudi...

*Veronika poklekne pred Hermana in se ovije njegovih nog.
Vzpenja se strastno k njegovim prsom, se ovije in zapleše.*

Ni zarje večerne med zlatimi okni,
gradu ni na tistem visokem otoku,
otoka ne vidiš v pretemnem jezeru,
zamorske dežele in jezera ni...
ni... ni... ni...

H e r m a n: Da pijem?

V e r o n i k a: Pij, gospodar. Napitek je pripravljen nalašč za tebe. Po njem boš mlad in lahek. Tvoja leta izginejo. Tvoje čelo bo gladko in tvoje ustne žejne mojih usten. Moja pekoča kri te omami vsega, vse čare ti poklonim, in potem po krčih sladostrastja, ti z nežnimi poljubi ohladim telo. Pij, celjski gospodar, mladost in pozabljenje pij!

H e r m a n: Odkrij telo. Jaz ljubim pod tenčico belo hladno polt. (*Veronika se umakne.*) Da pijem?

V e r o n i k a: Pij, gospodar.

H e r m a n: Poprej mi še zapleši. Zapleši mi, zapleši — mrtvaški ples.

V e r o n i k a: Mrtvaški ples? Ne znam ga plesati, gospod.

H e r m a n: Ne znaš? Jaz te naučim. A ker so moje noge stare, pokažem ga z besedo. (*Pripoveduje.*) Na nekem dvoru — živi mlad mož — živi — in žena mu je zvesta družica. Pa pride druga žena, prekrasna sužnja in podložnica ter vrže mreže po oženjenem človeku. Ona — ime ji je Veronika — mu z vražami srce zastrupi — s poltenostjo zamrači njegov razum in jame šepetati: Očisti svojo spalnico, odstrani svojo ženo — in dvigni k sebi mene! Kam strmiš, Marina?

V e r o n i k a: To je povest, ne ples.

H e r m a n: To je začetek. Plesalka kakor ti, bi znala z demonsko kretnjo prekrasno to izvesti. (*Pripoveduje.*) Igrača v njenih rokah uboga zapeljivko.

Zadavi svojo ženo, pobegne z ljubico in vzame od kupljenega duhovna poročni blagoslov.

V e r o n i k a: O, groza, groza!

H e r m a n: In pleše dalje svoj mrtvaški ples. Zakaj, na poti jima je še oče. Mahnimo smelo tudi po njegovi glavi. Zavlecimo se podlo k njemu in v luži sladostrastja mu podajmo strupa s to smrtonosno kupo vina... s to smrtonosno kupo vina.

V e r o n i k a: S to smrtonosno kupo vina? (*Grom.*)

H e r m a n: Čuj, toži te nebo in zemlja. Priznaj, Veronika, priznaj.

V e r o n i k a: Priznati, kaj priznati? Nebo in zemlja vesta le, da ljubim.

H e r m a n: Pozdravljena, prekrasna moja snaha!

V e r o n i k a: O, podli verolomni Aron.

H e r m a n: O, zvesti, plemeniti Aron! Zdaj vabim jaz, Veronika, izpij!

V e r o n i k a: O, daj, daj mi to smrtonosno kupo, da se pogreznem v nič in najdem mir pred tabo, ti strašni, strašni starec.

H e r m a n: Ne dam, zločinka. Ti pojdeš pred sodnike in na grmadi najdeš svojo smrt in svoj pogreb.

V e r o n i k a: Ljubezen moja je visoka in ni ne smrti ne pogreba zanjo.

H e r m a n: Morda pa je — zlato? Zlata ti dam in pojdi, izgini še to noč. S pisano ladjo se lahko popelješ po morju, v zamorski deželi sezidaš si grad,

obdaš se s sijajem, razkošjem. Jaz ti poskrbim za novo, lepo zveneče ime, a staro pozabim s teboj, če izgineš. Sprejmi to.

V e r o n i k a: Edino tvoje zlato, ki ga sprejemem, je tvoj sin.

H e r m a n: Moj sin? (*Besen odloži kupo.*)

V e r o n i k a: Tvoj sin me ljubi. On je moj soprog in jaz sem mati njegovemu otroku.

H e r m a n: Moj sin? In ti si mati? Moj sin te je objemal, glej, jaz tudi znam objeti. Te prsi do krvi razgalim, ta stas usločim, da zatrepeta. Je znal tako objemati moj sin?

V e r o n i k a: Pomoč, pomoč!

H e r m a n: Namenila si sladostrastno smrt očetu in vzela sinu pamet. Oskrunila si mi ime in čast, zdaj ti oskrunim jaz telo in dušo. (*Tiha borba.*) Razkošna ženska! (*Odnese onemoglo na svoje ležišče, obraz mu je poln pohote.*) Hehehe. Prekrasna ženska! (*V divjem smehu ne opazi Arona, ki se plazi od vrat in izgine, ko se začuje trkanje.*) Kdo trka? (*Trkanje.*) Dobrodošel, sin, da rešiš golobico pred očetom. (*Trkanje.*) Prezgodaj, Jošt, prezgodaj. Kako težko se ločijo pogledi od Marine, ko bes srca plamti okrog Veronike. (*Trkanje.*) Je živa še, je mrtva, ali se je potajila? Molčala bode. (*Herman zapre spalnico in zagrne težko zaveso. Odpre vrata tajnega hodnika. Pride Friderik z Joštom, ki odide na migljaj Hermanov.*)

6. prizor.

Herman in Friderik.

Herman: Ti ne poklekneš pred očetom?

Friderik: Snemi mi prej železo z rok.

Herman: Bog je ustvaril silo proti sili, kamen za psa, železo za nepokornega sina.

Friderik: Ti govoriš o Bogu?

Herman: Če govorim s teboj kot oče, je Bog na moji strani. Za tebe pa imam primero: Divji merjasec se je zagledal v krotko svinjo in šel za njo s planin v dolino. Kmetje so ga zasačili in ubili.

Friderik: To kmetje zmirom storijo.

Herman: Očaku Abrahamu je Bog ukazal: Žrtvuj mi sina! In Abraham je šel in nož zavihtel nad Izakom. Izak pa mu je bil edinec.

Friderik: Že v svetem pismu najdemo neumne starce.

Herman: V imenu dvanajstero dedov, jaz trinajsti...

Friderik: V imenu dvanajstero roparjev trinajsti ropar...

Herman: ...imam dolžnosti in pravice, da izpolnim njih nade in načrte uresničim, njih osnutke oživim in bližam cilju... V imenu naše Svete Cerkve pa kot oče...

Friderik: ...v imenu oceana vse požrešnosti in hudobije...

Herman: Navzel si se duha husitov, ne zamerim. Nocoj ničesar ne zamerim. O, le izlajaj si srce.

Vem, kaj ugovarjaš. Vem, da ti uhajajo pogledi tja na drugo stran, v svet brez dolžnosti, kjer se razpase naš najskrivnejši jaz po mili volji. Jaz pa sem tam, kjer kujejo iz mračnih sil postave reda...

F r i d e r i k: Red in postave! Tako ste govorili v Kostnici in spekli Husa kakor fazana. Roparski red in roparske postave.

H e r m a n: Jaz, da sem ropar?

F r i d e r i k: Vi, clam, precario. Sila, tatvina, zvijača in rop, to so ti stebri bogastva. Vsi ste tako delali, ti in naša pradedovska ropotija. Vi, clam, precario! Jaz tu ne bom pomagal.

H e r m a n: Ako smo roparji... mi smo že siti roparji. Velik in sit ropar pa gonobi počasi majhne roparje, kakršen si ti in vsa husitska tovarišija. Ne boš ne, sinek, s husitsko svobodo pri nas krošnjari. Ta naj ostane na severu.

F r i d e r i k: Na severu se je zdanilo...

H e r m a n: ...imajo pa namesto solnca oblačen dan z nevihto pred večerom...

F r i d e r i k: Namesto verske tiranije...

H e r m a n: ...imajo versko anarhijo...

F r i d e r i k: ...imajo versko svobodo in nova pota. Zanesli so med ljudstvo baklo čiste vere, zato je Žižka z ljudstvom zmagoviti pan. Ponižajmo se tudi mi pred ljudstvom...

H e r m a n: Pred ljudstvom? Pred katerim? Pred tem, ki smo mu gospodarji. Moj sinko, ti ga ne poznaš. Drugi knezi vladajo nad polnokrvnimi plemeni, to

naše ljudstvo pa... kot da je davno odtočilo pol svoje srčne krvi — kot da mu sence Alp zastirajo možgane.

F r i d e r i k: Roparji, kakor ti, so mu izpili kri in dušo.

H e r m a n: Brez nas, brez svojih sitih roparjev, bo ljudstvo klavni dar sosedom, ki ga še bolj oskubijo. To ljudstvo dobro ve, zato ga bój in vladaj.

F r i d e r i k: Sofist si ti, sofist nevaren. Pozna te vsa Evropa, zavijača, ki sobesednika premoti s podlo logiko. Mene ne boš ukanil. Jaz kažem k tebi zvezane roke in to železje ni sofizem.

H e r m a n: Seveda ni. To železje je moj triumf — in pravi, da ti ne boš nikoli več ubijal svoje zakonite žene, nikoli več med ljudstvo krive vere trosil, nikoli več se ženil z vaško capo... Še pravi to železje, da boš segnil v temnicah mojega novega stolpa. To pravi to železje.

F r i d e r i k: Sem slišal že o mačkih, ki svoje mlade žro. Moj divni oče!

H e r m a n: Jaz sem ti več kot oče. Mi nismo enodnevné muhe, ki v solncu rajajo in po razplodu mro. Očaku Abrahamu raven, ki hoče žrtvovati sina na ukaz od zgoraj, bom tudi jaz po volji mojega boga v daritev sina klal, le s to razliko, da bom jaz do kraja.

F r i d e r i k: In ko bom, tvoja žrtev, tonil v večnost, bom tam v vsemirju klical kletev na tvojega boga,

na majhnega boga tvoje nečimernosti. Verujem, da v sveta ogrođju ni pomote, zato verujem, da je v večni pravdi ni.

Herman: Kaj nisi kriv?

Friderik: Česa?

Herman: Senca tvoje rajnke žene... Kaj te ne straši njen privid o polnoči, ko dviga vest pošastno glavo? Molčiš, moj sin?

Friderik: Ubil sem, a ne z roko, kakor gre kleveta. Ubil sem jo s krvjo, podedovano po očetu.

Herman (*prestrašen*): Razumem, vse razumem in sklenil sem: Tvoj meč ti vrnem in zlati ključ gradu ti izročim nocoj. In Svetemu očetu v Rim napišem pismo in ga opremim s težkim zlatom, da razveljavi zakon, katerega si sklenil po nemarnem, dejal bi, neprevidno. Tu, glej, tvoj meč — in tu je ključ. Skupno zavlada, skupno razpredeva niti, ki vodijo do krone. Krona, kraljevska krona se bo bleščala na tvoji glavi in tvoje žezlo s tremi našimi zvezdami bo tu na jugu vladalo med tremi morji. Čas je visok in znamenja velikih dni so blizu. Že je pri nas na dvoru poslanik kralja Tvrtka in nam ponuja krono v dedno last. Jaz morda več ne učakam, ti pa boš kralj prostrane kraljevine in tak popelješ svoje brezimno ljudstvo, magari s svojo novo vero, na torišče narodov in zgodovine. Fridericus — rex!

Friderik: Ah, kaj mi je bosanska krona!

H e r m a n: Kdor nosi zvezde na svojem grbu, ta naj se tudi dviga k zvezdam. Pri tem pa, sinko moj, ostaneš človek, ki tone v izobilju naslad, strasti in vsega. Opremim ti, na priliko, ponosni Medvedgrad v te svrhe. Vso Zagrebačko goro do vrha Slemenena ti spremenim v visoko ograjeni prekrasni perivoj in tri sto vil in tri sto nimf najlepših po izberi ti dovolim v razkošje. Fridericus-rex, maziljenec Svetega Očeta, na Medvedgradu pa iztočni padišah, ki lahko bere črno mašo orgij po gorovju vsako poletno noč. Tako se ti umiri kri, podedovana po očetu ... Hej, Friderik, pa kaj je ena sama ženska? Kot morje rib in biserov je svet poln najkrasnejših žensk in kdor jih zna izbirati, mu slajšajo in daljšajo življenje. Poslušaj — tu Kreolka z rdečimi očmi, ki v sladostrastju ...

F r i d e r i k: Z rdečimi očmi? —

H e r m a n: ...in bujnim valom temnih las do tal... Tu zopet hladna Nemka, ki nema daje vse srce v oči in z dolgimi ljubavnimi pogledi te vsega nosi k sebi, k sebi, da ti zašepeče svoj nežni sladki da... In, naveličan nje, vzameš žvrgolečo Poljakinjo, ki družī strast in nežnost z živahnostjo razuma, ter bedi nad tabo kot srčna levinja... Kogo Polka nie kochała, ten nie wie, co jest kobieta. Kogar ni ljubila poljska žena, se mu o pravi ženi še sanjalo ni. In so še druge, druge in drugačne.

F r i d e r i k: Povej, povej, kako!

Herman: Najvišja slast pri ženi je vladati nad njo in biti vsaki, ne samo eni, mož. To pa dosežeš s tajnim sredstvom...

Friderik: ...biti tak vesoljni mož in vladati nad vsemi in biti od vseh ljubljen... katero je to sredstvo?

Herman: Odpoved.

Friderik: Kako odpoved?

Herman: Da, odpoved. Odpovej se vsem in vsaki in vse te bodo ljubile in vsaki boš vzor moža — in tudi midva sva potem na jasnem. To železje ti razklenem... postavim te v časti in s svojim zlatom te dvignem v nezaslišano življenje razkošja in naslad. Ali naj zbudim poslanca kralja Tvrtka? Da še nocoj podpišemo pogodbo z Bosno in ti boš Fridericus-rex!

Friderik: Usoda je z Veroniko... Pred tem, ko ste mi vzeli svobodo, je ona sama dvomila o svoji sreči. Često je vstajala v nočeh in brez razloga klicala: Reši me, reši me! Živela je v brezmejnem strahu in kakor med pošastmi.

Herman. Za njo je samostan. Bele gospe dominikanke jo sprejmejo tja v varne Studenice. Tako bi se umirila gladina našega miru in sreče in z nje izginil vajin burni kolobar.

Friderik: Ostaviti Veroniko, zavreči svojo ženo?

Herman: To... to...

Ko Herman preži na sina, pride kraljica Barbara.

7. prizor.

Herman, Friderik, Barbara, pozneje Veronika.

Barbara (zase): Moj oče spi. Ne ve za nevihto, ki razsaja zunaj, ne ve za vihar, ki besni v meni. Da ga zbudim? Kaj naj mu rečem? Da sem zaljubljena v njegovega kaplana in da me zaradi njegove služkinje grize ljubavni sum? Eneja Silvij ni prišel k meni brat Virgila in jaz imam brez spanja noč kot kraljica Didona. Trpim? Zares? Jaz nisem še izsanjala dekliških sanj. On pa je mlad in lep. Občudoval me je iskreno in vse do plesa me je osrečeval njegov pogled. A kdo je tista najkrasnejša žena? Kakor privid se je pojavila in nihče mi povedati ne more, kdo je, kaj je. Očeta vprašam. Njemu se potožim. Ne, naj gre vse mimo mene, kakor že tolikokrat. Molči srce, molčale bodo te štiri gluhe stene.

Herman: Kaj tudi ti, kraljica?

Barbara: Ti ne počivaš, oče? Ti si me slišal? Tu Friderik, moj brat, v železju?

Friderik: Oče je izvolil ta pozni nočni čas, da bi mi sodil. Z umetnostjo jezika bi rad okrenil svet in mi iztrgal dušo z demonsko svojo voljo. Že sem koledal in skoro sem podlegel njegovim omamljivim vabam. Zdaj pa sem slišal nehote glas tvojega srca. Glej, sestra, čuj, kraljica: Ni takega očeta, take krone tu na zemlji, ne takih zvezd in čednosti na nebu, ne takega trpljenja in bolesti v peklu, da bi

se jaz zavljo njih odrekel svoji ženi in dušo dal
očetovim številkam.

Herman: Za tvoj nepremišljeni sklep te jaz izobčim
iz rodbine in svojega srca. Vse drugo pride.

Barbara: Izobčiš tudi mene, oče? Glej, jaz blagru-
jem brata za njegovo srečo in rada bi že videla
preganjano Veroniko.

Friderik: O, hvala, hvala, sestra.

Barbara: V mojo pomoč zaupaj.

Herman: Ti, ki si znala varovati dostojanstvo krone?

Barbara: Kaj mi je do krone? Krona mi je breme,
bogastvo mi je breme in moj soprog mi je največje
breme. Šestnajstletno si me izročil bradatemu Žig-
mundu, katerega so Ogri že enkrat vrgli s trona,
ker je zalezoval njih zale žene. Zdaj pa pije, pije
in potuje in dolgove dela. Tebi je maziljen kralj,
meni leseno veličanstvo. Kako bi mogel dati srečo
ženi, ki je tvoja hčerka?

Herman: To je pri tebi slaba volja. To je trenutno.
To se vsem dogaja, da v slabi volji gledamo pre-
teklost in iščemo pogoške, ki jih ni. Svetujem ti,
da se podaš k počitku. Jutri nadaljujemo sveča-
nosti.

Barbara: Ne, oče. Ne grem odtod, dokler ne snameš
bratu z rok verige in daš Veroniki svoj blagoslov.

Friderik: Ona je angel!

Herman: Ona je angel? (*Vzame kupo.*) Tu, pijta iz te
kupe angelski napitek. Iz teh angelskih je rok, iz

rok Veronike. Poskusita, kako se hitro pride na drugi svet, med angele.

Barbara: V tej kupi da je strup?

Friderik: To je očetovo natolcevanje, njegova nova zanka.

Herman: Je zanka, je. Nastavila jo je Veronika, ne vama dvema, ampak meni. Priplesala je v mojo spalnico kot bahantinja in mi ponudila s to smrtonosno kupo tudi sebe. Ali jo hočeš videti, moj sin? Kako je krasna! Res, kraljica, tu v spalnici je tista najkrasnejša žena s plesa. (*Herman odpre spalnico.*) Veronika!

Friderik plane v spalnico, se vrne, raztrga verige, zgrabi meč.

Friderik: Bíj se, ti stari volk. To je tvoje delo, tvoj satanski naklep. Podtaknil si ji to vlogo, zdaj si razkrinkan sam. Bíj se, brani se!

Pride Veronika.

Veronika (*se smeje*): Si živ in ljubiš še? ... Jaz sem ležala v grobu za temi durmi. Z menoj je bil tvoj oče. Črvi so mu lezli iz srepih oči, čeljust je šklepetala ob čeljust, njegov nemirni okostnjak je trepetaje iskal groba. Si res, si živ? (*Se smeje.*) Kako lepo je biti s tabo! On pa je plesal mrtvaški ples. (*Se smeje.*) Si res, si živ in ljubiš?

Friderik. Veronika, kaj so storili s tabo? Zdrami se.

Barbara: Zares je ona, ona ...

Herman: Ne hodi blizu nje. Zaradi dostojanstva ne, kraljica.

Barbara: Le to jo vprašam: Veronika, poznaš to častitljivo glavo?

Veronika: On je moj tast — in ti kraljica.

Barbara: Zakaj si mu ponudila to kupo?

Veronika: Da bi umrl. Jaz ljubim, on pa mi je bil na poti.

Friderik: Kaj govoriš, Veronika, ni res, ni res!

Herman: Priznala je očitno.

Friderik: Ne vidita, da v strahu izgublja sled resnice? Veronika, osvesti se.

Barbara: Obljubljeno pomoč odrekam, brat. To je nevarna, nedostojna žena. Začel si jo ljubiti v kalu strasti in pitala te je s čarovniškim mlekom. Zato si slep.

Veronika: Molči ti, kraljica.

Friderik: Ne boj se, draga moja, presliši podlosti, moj meč ti je zaščita.

Veronika (*se mu izvije*): Ko sem bila še majhna deklica, so tvoji svatje pridrveli mimo Desenic v sijajni kavalkadi. Tedaj je rekel naš zagorski seljak: Evo, gredo po kraljevo kupljenko! Kralj jo bo kronal, toda pod zlato krono se njeno srce ne bode razcvetelo. Jaz sem takrat jokala radi tebe. Zato, ko danes ljubim, ne poznam ovir in pojdem po usodni poti vse do konca. Ti me ne sodi in sama glej za svojo žensko srečo.

Barbara: V blazni domišljiji povečuje svoj zločin in ne pretehta več dejanja. Meni je zoprna. Tej kači treba streti glavo. (*Odide.*)

H e r m a n: Da, Friderik, je čas. Dovolj sem prosil in te pregovarjal, zdaj vama ukazujem. Ločita se!

F r i d e r i k: Ne, ne, ti stari volk. V tvoje odprto besno žrelo ne izročim Veronike. Prej ti za njen nasmeš, za njen pogled prekoljem glavo. S tem mečem si izkrčim pot v svobodo. Znaj, da nisi več moj oče, jaz ne tvoj sin!

Friderik plane z Veroniko na vrata.

H e r m a n: Hej, straže! Moj zvesti Jošt!

Žvenket orožja na hodniku.

8. prizor.

Herman sam.

H e r m a n: Kako konča ta neenaka borba? Izobčil sem ga iz srca z besedo, vendar trepečem zanj. On je moj prvenec. Heriča s poročilom, kaj je z mladim Hermanom, še ni nazaj. Čuj! To je bil udarec! Njegov... Ta strašna noč, da bi mu ne bila usodna. *(Friderikov krik.)* Dognana sta!

Pride Jošt Soteški.

9. prizor.

Herman in Jošt Soteški.

H e r m a n: So ranjeni, so mrtvi?

J o š t: Dva Ogra obležala v svoji krvi — —

H e r m a n: To je malo. On?

J o š t: Vse, kakor treba, tudi ona. Vendar — —

H e r m a n: Kaj? Je morda ranjen?

J o š t: Ni. Gospod, gospod, naj vas ne pretrese. Vrnil se je Herič, čaka — —

H e r m a n: Ni treba. Vem.

J o š t: Vi veste za nesrečo? V nevihti se mu je splašil konj in mladi Herman si je zlomil tilnik.

H e r m a n: Zakaj pa tilnik?

J o š t: Ne daleč tam od hrasta ... vašega hrasta. Razklala ga je strela. I konj i mladi Herman — sta padla. Blažena je pripeljala že mrliča.

H e r m a n: Zbudite mi poslanca kralja Tvrta!

Jošt Soteški odide in poklekne pri vratih. Mrtvaške molitve s hodnika. Mimo odprtih vrat sprevod menihov, v sredi truplo mladega Hermana. Visok glas moli latinski očenaš.

G l a s: ... adveniat regnum tuum... fiat voluntas tua...

H e r m a n: Fiat voluntas mea!

Z a v e s a.

ČETRTO DEJANJE.

Ulica pred celjskim dvorom. V ozadju dvor, vidna je kolonada dvora. Na desni terasa v cvetju in zelenju. Med stebri Aron Salobir in Trije židi. Izven odra šum mnovega ljudstva. Solnčen dan.

1. prizor.

Aron Salobir in Trije židi.

P r v i ž i d: Arona ni. — Arona ni.

/ a D r u g i ž i d: Aron/ ni — Arona ni.

T r e t j i ž i d: Druži se s krščanskim svečenikom, Aron se na krst pripravlja.

Prvi žid: Gnus Izraela.

Drugi žid: Ti môra Jakobova.

Tretji žid: Kaj nisi bil v Ogleju s kaplanom Enejem Silvijem?

Aron: Bil sem v Ogleju.

Prvi žid: Izdajnik, huj.

Drugi žid: Kamenajmo ga.

Prvi žid: Dal si je ostriči brado, lejte, in oblačila je zamenjal.

Tretji žid: Aron je izpuhtel, Aron je izdal vero naših očetov, Aron je uskočil.

Aron: Mir, molk ukazujem, sodrga. Ne veste, da ste z mano v pasti? Kdo vam je uglasil pot po celjskem svetu? Samo en krik odveč in mi smo vsi pod Hermanovo peto. Zato, molčite. Nič moja brada in ta oblačila, nič vaših dvomov strast in sklepov kratka pamet, še manj namen osvetnega obreda. Za te besede, za te obrede ni časa zdaj.

Tretji žid: Zakaj si nas pa klical?

Aron: Za važno, važno reč. Stopite bliže. Zdaj moramo mi vsi na trg — med ljudstvo pred sodnijo. Tam danes sodijo gospo Veroniko. Grmada že stoji in rabelj je pripravljen.

Prvi žid: Nikar na trg. Ko njo sežgo, posežejo po judih. Bežimo.

Drugi žid: Bežimo, bežimo.

Tretji žid: Bežimo, Aron.

Zunaj velik šum naroda.

Klici (*zunaj*): Na grmado — na grmado. Smrt Veroniki — smrt čarovnici. Na grmado — smrt.

Z desne in leve hite posamezni meščani, kmetje, fratri.

Aron: To je delo patra Melhijorja in njegovih fratrov. Na nas je, da spreobrnemo te glave in damo njih jezikom drugo smer. Na noge, bratje. Razsujte ta denar med narod in šepetajte mu, da je od nje. Razvnemajte mu strast z natolcevanjem, da je Veronika nedolžna in Herman kriv. Ko tolpa zagori v plamenu in v srdcu plane proti Hermanu —

Klici: Na grmado — na grmado. Smrt — smrt.

Aron: — tedaj storimo, da bodo ista grla vpila: Proč s tiranijo. Proč s tiranom. Naj živi nedolžna Veronika.

Prvi žid: Proč s pijavko.

Aron: Tudi.

Drugi žid: Proč z ubijalcem.

Aron: Tudi.

Tretji žid: Dobrotnica Veronika, živio.

Aron: Tudi tako. Zavezniki vam bodo bičarji. Recite jim besedo «Aron» in razumeli bodo. Še dvomite o meni?

Prvi žid: Aron! Naša modra glava.

Drugi žid: Ti odkupitelj.

Tretji žid: Ti odkupitelj.

Aron: Da se pomirite in veste vse, kar delam, vam moram razodeti, da sem bil v Ogleju z Enejo Silvijem. Tam sva najela pravoznanca, ki brani

danes gospo Veroniko. Da potemniijo danes celjske zvezde!

Prvi žid: O, da bi zatonile —

Drugi žid: — ugasnile —

Tretji žid: — in padle v blato!

Aron: Zvečer se snidemo pod hrastom in obnovimo svoj obred. Potem izginete za čas iz te dežele in vsepovsod oznanite občestvom Izraela, da smo opravili osvete in naloge svoje — prvi del. Zdaj pojdimo, premesimo to ljudstvo.

Aron in židi se razlezejo. Zunaj Veroniki sovražni klici. Čez oder preletajo ljudje. Z leve prisope Pater Melhijor, se zagleda v dvor, potem si premisli in hiti nazaj na levo. Zbor bičarjev pripleše z desne. Nagi so do pasu, v rokah imajo križ in bič. Bičajo se vzajemno in besno plešejo.

2. prizor.

Zbor bičarjev.

Bičarji:

Lačni smo —

žejni smo —

sužnji smo. —

Za grehe vseh —

vsevišnji — —

trpimo vdano —

neskončano. —

Imamo planine —

trate ne —

imamo njive —

kruha ne. —
Nikogar ni —
na zemlji —
brez greha —
in le pokora —
je duši uteha.
Lačni smo —
žejni smo —
sužnji smo. —
Za grehe vseh —
vsevišnji — —
trpimo vdano —
neskončano. —

*Prideta Jošt Soteški in Herič s četo Bošnjakov in preženeta
bičarje.*

3. prizor.

Jošt in Herič.

J o š t: Hustata. Po njih, po njih. Vrag ve, kakšni tiči
so med njimi. Herič! Pojdi z Bošnjaki in obesi
dva, tri. Imamo za to pravico. Ta tolpa. Privalila
se je v mesto od vseh strani.

H e r i č: Vse ulice so polne ljudstva in še prihajajo
nove in nove gomile hribovcev in poljancev. Bera-
čev in postopačev pa je toliko, kakor jih še nisem
videl na nobenem romanju.

J o š t: Dobro je opravil pater Melhijor. Vendar, če ne
bo kmalu konca ljudskemu prilivu, bo treba za-

preti mestna vrata. Je že dovolj zijal, ko bo gorela na grmadi.

Herič: Veronika?

Jošt: Žgali jo bomo danes, žgali. Zgorela bo ženska in z njo vse bolezni, ki puhtijo od nje. Njeni dolgi lasje... njene zanke v glavi... njeno lokavo in nenasitno srce... vse bo zgorelo... Dim se bo valil do nebes in srečne zvezde, da so visoko, ker ne bodo okužene.

Herič: Morebiti, da ne bo obsojena.

Jošt: He! Ni me strah. Njeni zločini so dokazani — in sodniki so Hermanove trepetlike. Še jaz sem bil za pričo.

Herič: Ti — o čem?

Jošt: Da se je za njo utrinjal ogenj.

Herič: Pa si videl?

Jošt: Za vsako se utrinja ogenj.

Herič: Ti o ženski — in presoljeno je. Friderik je pisal očetu pismo. Že veš?

Jošt: Pismo ne bo zaleglo. Ne poznaš Hermana. Skalo odvališ, njegove besede ne.

Herič: Še je čas, moj dragi Jošt. Stopi pred sodnike in povej resnico. Ti veš, da je nedolžna. Misli na svojo mater.

Jošt: Na mater — na staro mater — na pramater — na Evo. Kaj! Ti si mevža.

Herič: Ti veš, da je nedolžna.

Jošt: Mevža.

H e r i č: Jaz te prosim, še je čas.

J o š t: Mevža.

*Bošnjaki pripode trop ljudi in bičarjev. Med bičarji so
Trije židi.*

J o š t: Po njih. Po njih. Hustata. Hustata.

*Jošt in Herič odideta, goneč tolpo. Klicanje ljudstva. Na
teraso pride Herman s Tremi dvorjani.*

4. prizor.

*Herman in Trije dvorjani. Pozneje Jošt Soteški in Pater
Melhijor.*

H e r m a n (s pismom v roki): Vse gre prekrasno. Lejte, nekaj solnca še posije tudi k nam, ki smo odeti v črno žalovanje. Naš mladi Herman ni zapustil moškega potomstva. A Friderik nam je poslal iz stolpa pismo. Tako nenadoma se je pogreznil mladi Herman v carstvo senc. Velikih del res ni opravil — in vendar, sinko moj, oko te moje išče brez prestanka. Zakaj, zakaj si šel? Kaj res, da mrtvi kliče žive? Odgovori, prvi svetovalec. (*Nagovorjeni molči.*) A Friderik je pisal pismo. Tu, berite še enkrat tisti stavek.

D v o r j a n (*bere*): «— zakaj, dušo moža, kadar resnično ljubi, obdajo vsega stvarstva brezmejni vidiki, da je ves jasen, čist in ves popoln. Kdo me bo sodil, oče, če ne jaz sam? —»

H e r m a n: To pravim, to je veličina. Zato naj bo le sam in naj ostane v stolpu sam med tistimi brez-

mejnimi vidiki. Še tega ne, da bi pisaril komu ali s kom govoril, še tega ne. On mora biti sam, da mine vse, kar je sedaj na stativah moje volje in usode. — Ampak z juga nam doletajo prijetne lastavice. Poslanstvo kralja Tvrtka je na potu in v kratkem že udarimo pečate na pogodbo, po kateri zavladajo nad Bosno celjske zvezde. Tudi vohuni naši in zaupniki poročajo, da režemo na jug globoke brazde — do Jadrana — do Helesponta —

Klici: Na grmado — na grmado. Smrt — Veroniki.

Herman: Možje, ta dan je moj. Ne slišite? To naše dobro ljudstvo! Že kliče kaznen na glavo razuzdanki. In če narod kliče, mislim, da sodniki ne bodo zaostali. Obsojena hetera na grmadi... (Klici.) Da, na grmadi.

Veroniki sovražni klici jenjajo. V šumu tolpe in nemiru plane jasen krik, ki se stoteri.

Klici: Proč s tiranom. — Naj živi nedolžna žena. Naj živi Veronika. Proč s tiranom — tiranom — tiranom.

Herman: Kako? Ali slišm prav? Je res? Ne, saj ni res. Pijan šaljivec se je pomešal med ljudi in zbija svoje puste šale. (Klici.) Kaj je mogoče, da je naš duhovnik izgubil oblast nad ljudstvom? (Klici.) Zakaj pa mi redimo vse te svete in lakomne klostre? Obrzdajo naj sodrgo. Zahtevam, ukazujem. Hej, vi moji svetovalci, kimáteljne sfinge! Stopite dol na trg, odprite usta in pomirite mi narod z

lepa ali z grda. Idite že. Kaj še strmite? (*Dvorjani odidejo negodovaje. Pride Jošt Soteški.*) Kaj to pomeni?

Jošt: Razpenili so tolpo bičarji.

Herman: Obesi jih.

Jošt: Dva že visita.

Herman: Obesi vse.

Jošt: Ne gre. Preveč je ljudstva. Bojim se vstaje.

Herman: Vstaje? Ta narod ima pravico vstati šele na sodnji dan. Sam grem mednje.

Jošt. Nikar. Imajo nože, bodeže sem videl.

Herman: Sam grem medje. (*Vrne se Prvi dvorjan.*)
Kaj ti poveš?

Prvi dvorjan: Izdajstvo. Izdajstvo svečenika.

Herman: Kdo? Pater Melhijor?

Prvi dvorjan: Ne, Eneja Silvij, kaplan.

Herman: Od kdaj je tvoje dostojanstvo kovaški meh? Govori, suša. (*Vrne se Drugi dvorjan.*)

Prvi dvorjan: Ne morem — ta naj pove.

Drugi dvorjan: Gorje, nesreča. Veronika ne bo obsojena.

Herman: Kaj si videl in slišal tam?

Drugi dvorjan: Pred sodnijo je ljudstva! Točno, razjarjeno mravljišče. Vse je proti vam, meščani, kmetje, bičarji in še berači. Sodniki zro v Veroniko, kakor bi svetnico. Zaman so vsi dokazi in vse priče, zaman modrost velikega tožnika. Vse zlomi in zdrobi učeni zagovornik. Eneja Silvij pa roti in prosi in kliče, zamaknjen v strop, da je

nebo odprto, da jokajo se angeli — skratka, nepopisna je moč njegove besede. Le pater Melhijor neroden vztraja.

Herman: Eneja Silvij ni več v moji službi. Izročite Laha Bošnjakom na batine. (*Vrne se Tretji dvorjan.*) Obsojena? Reci, ne obotavljaj se.

Tretji dvorjan: Vozlajo zadnji voz in so tik pred sodbo. Rabelj drgeta razburjen. Prižgal je spodnji kraj grmade, toda ljudstvo je ogenj po-teptalo. Grmado so raznesli bičarji in zapodili rdeče hlapce. To vem in to povem.

Herman: Ti malo veš. Razkačena drhal je brez pre-udarka, sodnik pa ve, da mora soditi za sto in sto vesti. (*Vrišč naroda.*) Ta vrišč naznanja, da je vse pri kraju, sodba izrečena, prestopnica obsojena in dana rabljem v roke. Drugo ne more biti. (*Pride Pater Melhijor.*) To nam sedaj pove ta sveti mož. Stopi bliže, ti božji mož. Reci, patre Melhijore, da je pravici zadoščeno.

Pater Melhijor: Ni, ni. Jezik je vse pokvaril, jezik je vse ovrigel, jezik pravoznanca, ki ga je najel Eneja Silvij. Ima toliko urnih besedi kakor dež mokrih kapljic, učen je tako, da bi mu ob zgovornosti ribe naproti priplavale. Tožnik trdi: Veronika je kriva, da je s čarovnijo zapeljala mladega gospoda, na kar mu pravoznanec odgovarja: Ni kriva. Vsi vemo, da nas ženske zapeljujejo, ako so mlade in lepe. — Po vrsti smo preorglali register vseh dokazov, za in proti, ampak

za vsak naš »za« je pravoznanec zapiskal dvakrat proti. Ona pa — sodniki so potili krvavi pot — tako je bila krasna. Kar je tehtnica na njeni strani bila še prelahka, dodal je teže z milim vzdihovanjem Eneja Silvij. Prevesila je njena stran in —

Herman. — ni bila obsojena?

Pater Melhijor: Ne.

Herman: Besedo iščem — dajte mi besedo. Ljubavno gruljenje samice je sodnikom zameglilo glave. Haha, možje, možje! Zdaj vidim, da sem jaz pod mojim žezlom edini mož. Ta skot uničim in najsi je stonoga, ne bo izmaknila se moji, moji pravdi. (Vrišč.) Kaj vidim? Sem vali se ljudstvo? Jošt!

Jošt: Pred njim gre črni svečenik Eneja Silvij.

Pater Melhijor: In ona, lejte, na rokah bičarjev.

Jošt: Hej, Bošnjaki!

Ljudstvo: Živela, Veronika!

Bičarji postavijo Veroniko pred Hermana. Bošnjaki zaprejo ljudstvu pot do terase. Eneja Silvij stopi pred Hermana.

5. prizor.

Prejšnji, Eneja Silvij, Veronika, Ljudstvo.

Eneja Silvij: Ecce homo. Roka tvoja, silni Herman, jo lahko zgnete v prah ter nam igraje upogne tilnik vsem. Vladar si. Ali pomni, da je nemožato, če v ljutini preziraš sklep sodnikov in tega ljudstva glas. Ona je nedolžna, priznaj to sodbo.

Ljudstvo: Priznaj, — priznaj.

Herman: Te sodbe ne priznam.

Eneja Silvij: Imaš razloge? Kar čuti tu stotero src, utegne jim ostati večna môra, ako molčiš zakrknjen in se opiraš le na svojo moč.

Herman: Povej jim, patre Melhijore, te razloge.

Pater Melhijor: Čarovnica nevarna —

Eneja Silvij: Sodniki so spoznali, da ni res.

Ljudstvo: Ni res — ni res.

Herman: Povej jim, Jošt Soteški, te razloge.

Jošt: Nazaj! Umaknite se! Vse — nazaj!

Veronika: Ne sodite iznova. Z mene je umita vsa kleveta in jaz bi poletela v svobodo rodnih gajev, da ni moj miljenik v zidovju. Zanj še drhtim, za svojega soproga prosim, da bi zasijala na tem kamenitem licu dobra črta in mi oznanila, da vse odpušča oče sinu.

Herman povesi glavo.

Eneja Silvij (*prosi*): V beli obleki se bliža plahoma, strahoma sklenjenih rok pokleka pred tebe in trka na tvoje srce — usmiljenje. Herman, vladar, usliši mu prošnjo, da tudi ti prejmeš njegov blagoslov, za sebe in rod, za stoletja. Nikar ne odlašaj. V mračnem zidovju bije hrabro srce — ono je tvojega sina. V temi hlepijo po solncu goreče oči — oči so tvojega sina. Ljubezen razdvojeno združi, daj ji v prostosti poleta, ljubezen je tvojega sina.

Ljudstvo: Usmili se — usmili se.

Veronika: Usmili se in daj prostost še njemu.

Herman: Še njemu?

Veronika: Svojemu sinu, Frideriku, mojemu soprogu.

Herman: Obešenjak za obešenjaka prosi?

Veronika: Kaj nisem svobodna?

Herman: Še danes te popeljejo na trdni Ostrovec.

Veronika: Spet v ječo, mrak, k brezupnim vlažnim stenam?

Herman: Na Ostrovcu ni bolje nego kje drugje.

Veronika: In Friderika ne uzrem?

Herman: Nikoli več.

Veronika: Kaj snuješ trdnovratno moj pogin? Ali sem bila lakomna tvojega bogastva, moči in slave? Pohotna morebiti za sladostrastjem tvojega sinu? Láskrna dobrot osamljene vladarske družbe? Ti, ljudstvo, čuj in sodi: Jaz sem hčerka tvoje zemlje in tvoje zemlje klic je bil, ki me je klical, da prinesem glas tvoje zemlje tudi v njegovo kri. Naj ne misli nihče, da bo stoloval nad zemljo z bičem v roki. Vladar si naš, mogočni Herman, in k svoji zemlji moraš, prej ko te objame večna senca smrti. Tvoj sin je to razumel, ti pa, če nama dvema uničiš srečo, uničil si jo sebi.

Herman: Nesrečnica, zaman se povišuješ. Kaj more jagnje v čredi, ako ga izbere roka gospodarja za klanje? Zadela si ob mojo roko — in pasti moraš.

V e r o n i k a: Tedaj — upor. Ti, ljudstvo, in vi, živa
moška srca, ne dopustite, da me pogubi ta krvolok.
Jaz nočem še umreti. Pomagajte. Pomoč.

L j u d s t v o: Upor! — Vsi smo s teboj! — Upor! —
Ne damo je! Upor! — Zaščitimo ubogo ženo! —
Na nož! — Upor! — Na nož!

*Veroniko zagrne Ljudstvo. Borba s stražo. Pater Melhijor
zbeži. Eneja Silvij pade na kolena pred Hermana.*

E n e j a S i l v i j: Nikar prelivati krvi, mogočni, silni —

H e r m a n: Stojte, možje in ljudstvo. Odstopi straža.
Jaz nočem, da bi tekla nedolžna kri. Stopi sem,
Veronika. Čujte me vsi. Izročim vam jo in dam ji
vso prostost in sina svojega postavim spet v pra-
vice ob njeni strani, ako mi Veronika odgovori na
ta vprašanja. (*Veronika stopi pred njega.*) Veronika,
ti veš, zakaj — in česa te nisem še obtožil? Ali nisi
bila ponoči v moji spalni? Podala si mi strupeno
kupo vina, da bi me ubila. Ako to zanikaš, tedaj
si prosta, na mene pa naj pade vsa sramota, ker
sem lagal, da bi pogubil slabotno žensko. Reci, da
nisi, in jutri že bo moje žezlo delil s teboj moj sin.
Molčiš? Jaz ne morem čakati. Ali si bila v moji
spalni?

V e r o n i k a: Bila sem.

H e r m a n: S strupeno kupo?

V e r o n i k a: Da.

H e r m a n: Zavdati mi hotela?

V e r o n i k a: Kriva sem.

H e r m a n: Dobro, rekla si. Dvorjani, ljudstvo, Jošt, storite, kakor je sodila. Na Ostrovcu naj v temni ječi trpi za greh do konca svojih dni. Taka je moja pravda — za struparico.

Herman z dvorjani odide. Jošt s stražo odpelje Veroniko. Eneja Silvij dvigne za njo roke na blagoslov. Ljudstvo se razhaja razočarano. Le bičarji se zberejo. Zamajejo se križi, zbor krene. Eneja Silvij se jim pridruži kot zadnji.

6. prizor.

Zbor bičarjev in Eneja Silvij.

B i č a r j i:

Lačni smo —
žejni smo —
sužnji smo. —
Za grehe vseh —
vsevišnji — —
trpimo vdano —
neskončano. —
Imamo planine —
trate ne —
imamo njive —
kruha ne. —
Nikogar ni —
na zemlji —
brez greha —
in le pokora —
je duši uteha.
Lačni smo —

žejni smo —
sužnji smo. —
Za grehe vseh —
vsevišnji — —
trpimo vdano —
neskončano. —

Zbor bičarjev z Enejo Silvijem počasi na desno. Ko zamre njih pesem, pridrvi Jošt Soteški s stražo, ki se spusti za bičarji, z dvora pride Aron Salobir.

7. prizor.

Jošt Soteški in Aron Salobir.

Jošt (*za stražo*): Po njih, po njih. Kaplana vlovite in z njim na batine, Bošnjaki. O, moji vrli, tako, tako.

Eneja Silvij (*za sceno*): Barbari! Barbari! (*Šum se poleže.*)

Aron: Imam srečo, vitez. Našel sem te kakor cekin na cesti. Ob pravem času namreč. Drugače pa cekina nisi vreden.

Jošt: Poberi se. Da te ne zabodem, gnus.

Aron: Ne boš zabodel, vitez. Ako zabodeš mene, odsekajo tebi desno roko in potem še glavo vzamejo. Takšne so zdaj postave.

Jošt (*vleče meč*): Izpred oči. Če ne, po tebi je.

Aron (*kaže pismo*): Poznaš pečate? Jaz sem od kraljice. Kraljičin odposlanec. To ti vzame sapo, vitez.

Jošt: Kje si prisleparil te pečate? Čemu?

Aron: Njen majestat kraljica pošilja to pismo tebi.

Jošt: Daj, izroči ga.

Aron: Natančno po ukazu majestata. Najprej ti naj ustmeno sporočim, kaj hoče, potem to pismo. Za potrdilo.

Jošt: Sicer je neverjetno, da bi kraljica govorila s takšnim gnusem, vendar pečati so pravi. Stopi malo dalje — jaz poslušam.

Aron: Njen majestat želi loviti lov.

Jošt: Kdaj in kje?

Aron: Krog Ostrovca, na Ostrovcu in v Ostrovcu. Tam bo divjačina, visoka, plemenita.

Jošt: Na Ostrovcu so plahi zajci. Če pošljejo še tebe tja, bo eden več.

Aron: Na Ostrovcu — v obokanem prostoru — spodaj — mora stati široka kad. Tako široka, da lahko zajček izproži noge v njej. Globoka — po preudarku.

Jošt: Kad? Za koga?

Aron: Za novega gosta. Kraljica hoče, da bi se novi gost okopal in čist in svež prilezel na drugi svet.

Jošt: Ti?

Aron: Ne jaz. Ti!

Jošt: Imel sem sanje, da sem segal z roko v globoko vodo in da ni bilo dna. Potem mi je ovila glavo svinčena tema.

Aron: Ti bistra pamet! Uganil si.

Jošt: V tem letnem času gavran zgodaj obletava Ostrovec in goro Krvavico. Kâd mora biti? In je to na Hermanov ukaz?

A r o n: Kraljica si je izprosila Veroniko za svoje maščevanje. Kâd mora biti. Je po stari šegi, da gre t a k š n a v vodo. Kraljica je izbrala tebe in Heriča. To je naročilo. Kako pa se zasučeta, hm, sama glejta. Malo po vodi burkati, malo s prsti stisniti ... Jaz mislim, da ne bo brez tega.

J o š t: Zares, kraljevski lov. Samo ženska glava je mogla zasnovati tak naklep. Ti prejmeš pač nagrado za to zaupno službo. Daj pismo še.

A r o n: Jaz bom v časti postavljen. V spremstvu majestata pojdem v Budim zlate štet.

J o š t (*prebral je pismo*): Ne pojdeš v Budim. Tu je pisano: «Na Ostrovec nevarnega listárja.» Na Ostrovcu boš miši in podgane štel.

A r o n: Moj Bog, pravični, kako pa to?

J o š t: Po nalogu kraljice — pade tudi tvoja glava.

Jošt zgrabi Arona.

Z a v e s a.

P E T O D E J A N J E.

Dvorišče na gradu Ostrovcu. Zada j grad z balkonom. Podvečer. Iz ječe se slišijo zamolkli klici. Jetničarka ustavi Nemega hlapca, ki nosi vedrico.

1. prizor.

Jetničarka in Nemi hlapec.

J e t n i č a r k a: Ni treba vode več. Kad je polna za kopanje. Zdaj pogledaj k Aronu, kaj hoče. Ta judek vpije kakor sraka. Ne dá miru ves božji

dan. Po stenah tolče in po durih kraspa. Poglej, poglej. Ko si pogledal k židu, se pa postavi tam ob vratih in poslušaj. In pridi mi povedat, čim zaslišiš rog. Gospo Veroniko moramo okopati, prej ko pridejo kraljevski lovci.

Pride Herič.

2. prizor.

Herič, Jetničarka in Nemi hlapec.

Herič: Kje je jetničar?

Jetničarka: Moj mož? Ga ni doma. Krog Ostrovca lovijo danes gospoda velik lov in so pritegnili tudi njega. Sama sem.

Herič: Ključe imaš?

Jetničarka: Imam. Zakaj bi jih ne imela?

Herič: Ključe od tam, kjer je naš Aron, tiste imaš?

Jetničarka: Že vem. Moj mož mi je naročil, da pridete in da vam ključe izročim in Arona. Tu so ključi.

Herič: Ne, sama ga pripelji.

Nemi hlapec se razburja in dela znamenja.

Herič: Kaj ta ne zna govoriti?

Jetničarka: V turški vojski so mu jezik odrezali. Sliši pa dobro in besedo razume. Kaj je? (*Nemi hlapec kaže na zid.*) A, že vem. Kaplan je prišel. Ná ključe in pripelji Arona. (*Nemi hlapec odide.*) Ga vidite tam gori?

Heri č: Črno oblečen mož. Nemara res duhovnik?
Jetničarka: Seveda je duhovnik. Kaplan Eneja Silvij je. Odkar imamo tu na Ostrovcu zaprto gospo Veroniko, prihaja vsako jutro in vsak večer in ji zapoje latinsko pesem. Bošnjaki so ga že pretepli, on pa se ne straši in prihaja. Razcapan je in umazan. Brade ne brije. Slišite? Že poje.

Glas Eneje Silvija (z obzidja):

Salve mundi domina,
coelorum regina,
Ave Maria.

Heri č: Zdaj je prilezel čisto na zid. Res, Eneja Silvij je. Kakor blazen.

Jetničarka: Blazen pa ni. Pravijo, da se je hudo zameril kraljici, ker je zagovarjal pred sodnijo gospo Veroniko. Ob službo je. Klati se okrog Ostrovca in maše ne bere. Slišite? Že zopet.

Glas Eneje Silvija (z obzidja):

Salve virgo virginum,
stella matutina.
Ave Maria.

Heri č (zase): Eneja Silvij! Tudi ti si žrtev njene strašne lepote. Beži, beži, da ne boš priča njenega žalostnega konca.

Jetničarka: Zakličite mu, naj gre. Ako ga zasačijo Bošnjaki, po njem bo zopet. Zakličite mu, zakličite.

Heri č: Kako bi?

Jetničarka: Na glas zakličite. Znamenje mu dajte.
Herič: Duhovnik iz Siene! Beži, duhovnik.

Jetničarka: Razumel je in odhaja. Je že z zidu, je že na drugi strani. Hvala Bogu. Saj jutri ne pride več.

Herič: Kako ti veš, da ne pride več?

Jetničarka: Ali še ne veste? Vse se je zasukalo na dobro. Gospa Veronika bo prosta in danes že bo v milosti pri vseh, in jaz mislim, tudi v svojih pravicah. Kopel sem ji že pripravila in zdaj pojedem k njej in ji povem. To bo vesela, ubožica. Osem dni jo imamo že tu na Ostrovcu zaprto in ukaz je bil, da ji ne damo ne jesti in ne piti. Umrla bi bila, da ji nismo na skrivaj postregli. Gospod Herman je trd kot kamen, kraljica pa se je usmilila Veronike in zapovedala, da jo moramo danes skopati in v bela oblačila obleči in na lovsko pojedino pripeljati.

Herič: Da, da, ta lovska pojedina.

Jetničarka: Zakaj ne? Saj je Veronika gospa in žena mladega gospoda. O, velika gospa je. Ali mislite, da ne bo znala sedeti med gospodo? Čudni ste vi, vitez. (*V daljavi lovski rog.*) O, že prihajajo. Zdaj moram po gospo Veroniko.

Herič: Ne, ne hiti. Še prezgodaj bo zvedela.

Jetničarka: Ali ste vi pametni! Prostost ji nosim, pa pravite, da je prezgodaj. Zavriskala bo od veselja. (*Nemi hlapec pride z Aronom Salobirjem.*) Tu imate Arona. Ni nič kaj prida gost. Le vzemite

ga. Tudi tega bi bilo dobro skopati. Ti, mutec, stopi za meno.

Lovski rog v daljavi. Jetničarka in Nemi hlapec odideta.

3. prizor.

Herič in Aron Salobir.

Herič: Kako je, Aron? Si pripravljen?

Aron: Tako je, kakor drugi hočejo. Pripravljen pa sem korenito. Brez kruha ni napuha, brez peze pa jeze ne.

Herič: Torej, kar naprej. Naravnost na vrata.

Aron: Kam?

Herič: Zveš med potjo in tam, kamor moraš.

Aron: Žitek, pšenička, kolaček sladki! Povej, kam moram, kam?

Herič: Stopaj in ne vprašaj.

Aron: Črno steno mi staviš pred oči. Ako me pelješ v smrt, povej resnico. Smrti me ni strah.

Herič: Ne zadržuj. Sit sem že te rabeljske službe. Stopaj.

Aron: Ali kam?

Herič: Peljem te Bošnjakom, ki te zvečer popadejo in v temnem gozdu...

Aron: Zadavijo. To bo, kakor kmetič, ki da zanesti odvišno mačko v gozd. Ne, vitez Herič, ni še meni sojeno umreti. (*Rog bliže.*)

Herič: Lovci se vračajo. Ti moraš pasti, preden pade mrak.

Aron: Trenutek dragocen. Odkupim se.

Herič: Zlato preziram. Stopaj.

Aron: Odkupim se s tvojo dušo.

Herič: Ne blebetaj in stopaj.

Aron: Ukazano ti je, da si oskruniš roke s krvjo
Veronike. Ali boš to storil? Kristjan si.

Herič: Kristjan sem.

Aron: Ako me izročiš Bošnjakom, zadaviš tudi slabo
žensko, zakaj zločini imajo svoje prednike in
vnuke. Izpusti me.

*Rog. Na gradu žubor vračajočih se lovcev. Okna se raz-
svetijo. Na balkon pride Jošt Soteški.*

Jošt (na balkonu): Herič, Herič! Kje si? (Jošt odide.)

Aron: Ne obremeni si vesti. Kristjan si. Izpusti me.

Herič (razveže Arona): Izgini!

*Aron Salobir pobegne. Herič postoji zamišljen in odide. Na
balkon prideta Herman in kraljica Barbara.*

4. prizor.

Herman in kraljica Barbara.

Herman: Ne toži, draga moja hčerka. Omamil te je
naš čisti gorski zrak in lov te je utrudil. To mine,
ko zvečer zasiješ v Celju pred poslanci kralja
Tvrтка. Bodi mi vedra. Jasna bodi in pokaži, da
nisi le kraljica po dolžnosti.

Barbara: O, dragi oče, oprosti me nocoj dolžnosti.
Raztresena sem. Vse drugje so moje misli.

Herman: Poslanstvo kralja Tvrtka nas čaka v Celju.
Nocoj udarimo pečate na pergament, ki dvigne
Celje in naš rod k vrhuncem svetovne zgodovine.
Ta veliki trenutek naj gre mimo tebe?

Barbara: Ah, mimo misli in srca! Vsa čast in slava
mi je prazna pena, dokler divja v tem srcu strast
po maščevanju. On me je prezrl, tvoj mladi kape-
lan, in zdaj se klati brez dostojanstva tod okoli,
kjer sluti njo. Ponižana, razžaljena sem, oče.

Herman: Malenkosti. Ukaz sem dal. Enejo Silvija
poženejo čez mejo.

Barbara: In njo, Veroniko?

Herman: Izročil sem ti jo že. Vem tudi, kakšno
kopel ji pripravljáš danes.

Barbara: Ti odobravaš mojo kopel?

Herman: Razžalila je tvoj kraljevski majestat.

Barbara: Da, smrtno me je žalila. In vendar, kako
naj opravičim? Kako naj odvalim z vesti poslednji
kamen? Le to mi še povej — in vedra bom in
jasna.

Herman: Življenje je borba s kaosom. Kdor vlada,
je v borbi s kaosom in v borbi z mrakom ni vesti.
Bog je na strani svetlih.

Barbara: O, ti veliki mož.

Herman: Storjeno — ne bom grajal.

Kraljica Barbara se zasmije divje. Oba odideta.

Prideta Veronika in Jetničarka.

5. prizor.

Veronika in Jetničarka.

Veronika: Odkod ta smeh? Tako prešeren in grozen je obenem.

Jetničarka: Veseli lovci sedajo za mizo. Kmalu bodeste med njimi tu vi, gospa.

Veronika: Ti dobra žena, povej še enkrat, kdo ti je ukazal, da me vodiš v takšno kopel?

Jetničarka: Meni — nihče. Naročili so le mojemu možu, moj mož pa meni, preden je odšel na lov.

Veronika: Priti bi morali vsi, ako mi je odpuščeno.

Jetničarka: Saj pridejo. Ko se okopate, vas oblečem v bela oblačila — in potem pridejo vsi k vam, gospa.

Veronika: Je on med lovci? Ali si videla gospoda Friderika?

Jetničarka: Če je med njimi mladi gospod, ne vem. Nisem ga videla. Mislim pa, da je.

Veronika: Meni je v duši temno. On bi moral biti prvi tukaj, on ne bi šele čakal, da mine moja kopel.

Jetničarka: Nikar, gospa, nikar. Nikar si delati skrbi. Saj veste, kakšni so gospoda. Na lovu skupaj, za mizo skupaj. Še v grob skupaj ležejo.

Veronika: Zakaj si rekla: Grob?

Jetničarka: Za Boga svetega! Tako sem rekla, da še v grob gospoda skupaj ležejo. Kaj je to hudega? Občutljivi ste, gospa. Veliko ste trpeli po nedolžnem, zato ste plašni.

V e r o n i k a: Meni je tesno od tistega smeha. Kakor da mi kroži nad glavo črni vran.

J e t n i č a r k a: Slabi ste, zato te misli, gospa. Te misli so kakor netopirji, ki švigajo krog glave, pa nič ne storijo. Bojimo se jih pa le. Kar stopite naprej. V kopel. (*Na gradu godba.*)

V e r o n i k a: Med lovci je tudi kraljica. Kaj ne, da je?

J e t n i č a r k a: Saj sem vam že rekla, da je. Zato, da vas poveličajo, je prišla sama kraljica. Veselite se. Roke si podaste z vsemi, objamete se in poljubite. Posadé vas na sred mize med kraljico in mladega gospoda. Še mračnogledi Herman se nasmehne in vas pozdravi z napitnico. Čaka vas velika sreča, gospa. In ko bode v časteh, vas prosim, spomnite se včasi tudi mene. Prva sem vam oznanila prostost.

V e r o n i k a: Pojdiva. O, da bi s to kopeljo izmila s sebe vso grenko preteklost in se povrnila v njegov objem presrečna, kakor sem bila, ko sem mu prvič rekla, da ga ljubim.

J e t n i č a r k a: Vse bo tako. Le brez strahu, gospa.

Veronika in Jetničarka odideta.

Prideta Jošt Soteški in Herič. Mrak.

6. prizor.

Jošt Soteški, Herič, Jetničarka.

J o š t: Ne slišiš? Zapljuskala je voda. Zdaj je čas.

Muditi se ne smeva, tudi trenutka ne.

H e r i č: Ne, jaz ne morem. Ubijati je greh.

J o š t: Naenkrat ne? Mevža. Posekam te s tem mečem.
H e r i č: Jaz se bom branil. To mi je dolžnost. Zavratno
pa ne bom ubijal.

J o š t: Zakujemo te v živi grob. —

H e r i č: Človek je vreden več kot voda, zrak in sonce.
Ne bom ubijal.

J o š t: Ukaz je tak, ti moraš.

Jetničarka pride iz kopalnice.

J e t n i č a r k a: Pst! Pst! Le mir! Tu notri se kopa
gospa Veronika in hoče mir. Gospoda, poravnajta
svoj prepir drugje. Ona je nemirna, vsak šum jo
plaši. — Zdaj grem po oblačila. Oh, kako bo
krasna v belem oblačilu.

Jetničarka odide.

J o š t: Ti nočeš?

H e r i č: Kristjan sem.

J o š t: To plačaš s svojo glavo.

Jošt plane v kopalnico. Herič postoji.

V e r o n i k a (znotraj): Kdo si? Pomoč!

H e r i č: O, groza, groza! Zdaj hitro stran čez celjske
meje.

Herič zbeži. Pljuskanje vode v kopalnici. Tišina.

Jošt Soteški pride.

7. prizor.

Jošt Soteški sam, potem Jetničarka in Nemi hlapec.

J o š t: Kako je težka ta moja roka zdaj. Prstov ne
skrčim več. Jaz sem zadavil žensko. Kako je tre-

petalo belo telo. Njene široke oči me gledajo iz vode. Zasukale so se nazaj in svet se je zasukal. Herič, Herič... Kam zdaj? Kam zdaj? Zvesti oproda Jošt, kam zdaj? Pod ščitom Hermana, na vojski, sem klal ljudi kot ovce. In — nič. Tu pa je nekaj, kar ni prav. Samo za las ni prav. Za tenek las. Na njem visim navzdol in težka roka ta me vleče v brezno.

Prideta Jetničarka z oblačilom in Nemi hlapec.

Jetničarka: Ti postoj tu, dokler se ni oblekla. Morebiti ji bodeš na pomoč. Po kopanju bo slaba.

Jetničarka odide.

Jošt: Haha. Po kopanju bo slaba? Po kopanju je močna, da vse potegne za sabo. Ta roka je že ohromela in kmalu se posuši tudi volja, ki ji je velela davit beli ženski vrat. Tudi jaz sem hotel. To je tisti tenki las. O, Herman, Herman, po kopanju je močna. Od nje se jamejo krčiti tvoje meje.

Jetničarka (znotraj): Joj, Utonila je, utonila. (Pride.) Gospa Veronika je utonila. Mrtva je. (Odide na grad in kriči.) Veronika je mrtva. Mrtva je Veronika.

Jošt: Mrtva je. Zdaj bodi — zob za zob. Življenje moje, nagni se, življenje moje, padl.

Jošt odide. Nemi hlapec gre v kopalnico in prinese zavito truplo Veronike. Na gradu nemir in beganje ljudi. Pride Herman s spremstvom.

8. prizor.

Herman in Trije dvorjani.

Herman: Posvetite v obraz nesrečnici. Da, to je ona, nesojena družica mojega nepokornega sina. Zdaj so utihnili za večno njena usta. Preglasno so ponavljala, kar ni bilo mogoče. Tako se iz svetovja zvezd utrga drobna zvezda in se utrne v brezno, zakaj v sijaju njenih večjih sester ni bilo za njo prostora. Jaz te obžalujem mrtvo, Veronika. Za živa nisi me hotela in nisi mogla me ubogati, jaz pa ti nisem smel slediti s široke ceste na ozki kolosek. Pokličite mi patra Melhijorja, da jo pokoplje na posvečenem groblju v Braslovčah. Tudi naj stopi kdo nemudoma do Friderika v celjski stolp in mu obzirno z odlašanjem resnice in po kapljah napove to strašno zanj novico. Moj zvesti Jošt, stori mi to službo.

Prvi dvorjan: Kje si, Jošt Soteški?

Pride Drugi dvorjan.

Drugi dvorjan: Ne kličite, ker ga ne dokličete. Jošta ni več med živimi.

Prvi dvorjan: Recite, kaj se je zgodilo?

Drugi dvorjan: Ko sem hitim pod vrtnim drevjem, zadenem v mraku ob viseče truplo. Pogledam bolje: Lejte, to je Joštov počrneli obraz — in ob truplu — v pest skrčena desnica.

Herman: Sem vedel, da se zlomiš, Jošt. Tik za tvojo žrtvijo je tudi tebe v snop povezala ledena žanjica.

Bil si mi dober sluga, hvala ti. Prepeljite ga v njegov rodni kraj. A k Frideriku stopim sam.

Rog. Pride Tretji dvorjan.

Tretji dvorjan: Pošilja me kraljica, češ, da ne utegne čakati. Nenadoma je zapovedala sedlati konje in zdaj je oddirjala s spremstvom proti Ogrom.

Herman: Ženske imajo živce. Žal, da ne bo kraljice, ko sežemo nocoj po kroni. Sedlajte konje tudi nam. Ti, mutec, stoj pri njej na straži, dokler ne pridejo pogrebci. A mi se dvignimo iz mračnih teh prostorov in pojdimo v življenje. V tem velikem prepiru z usodo smo ohranili jasno misel.

Herman s spremstvom in Dvorjani odidejo. Nemi hlapec boža Veroniko po laseh. Mesečina. Eneja Silvij pride in začne mrmraje moliti kraj mrliča. Za njim pride Aron Salobir.

9. prizor.

Eneja Silvij in Aron Salobir.

Aron: Duhovnik iz Siene...

Eneja Silvij (moli): — — «in v grehah me je spočela mati moja»...

Aron: Zlo in dobro sta si odslej zaveznika, da se ohrani dobro. Bog je ravnovesje.

Eneja Silvij: Bog je čuječ!

Eneja Silvij in Aron Salobir si podasta roke preko trupla Veronike.

Zavesa.

KNJIGARNA
TISKOVNE ZADRUGE
V LJUBLJANI

je izdala

ANTON NOVAČAN:
VELEJA.

Drama v treh dejanjih.

ANTON NOVAČAN:
SAMOSILNIK.

Novele.

